

Een bundel novellen. Huis te huur. Het Friesche goud. De koningsweg

F. Bordewijk, Marie Koenen en Marianne Philips

bron

F. Bordewijk, Marie Koenen en Marianne Philips, *Een bundel novellen. Huis te huur. Het Friesche goud. De koningsweg*. Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, z.p. [Amsterdam] 1938

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/bord001bund01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Eere-comité Boekenweek 1938

Voorzitter:

Zijne Excellentie Prof. Dr. J.R. SLOTEMAKER DE BRUÏNE, Wassenaar. Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Leden:

Dr. J.D. BIERENS DE HAAN, Aerdenhout. Voorzitter P.E.N. Club.

Dr. P.C. BOUTENS, Den Haag, Voorzitter der Vereen. v. Letterkunde en Eere-Voorzitter P.E.N. Club.

Dr. H. DE BUCK, Haren. Voorzitter van de Nederlandsche Vereen. v. Bibliothecarissen.

HENRY DEKKING, Rotterdam. Voorzitter van de Nederlandsche Journalistenkring.

Prof. Dr. N.A. DONKERSLOOT, Hoogleraar a.d. Gem. Universiteit te Amsterdam.

Dr. J.J.L. DUYVENDAK, Oegstgeest. Voorzitter van de Maatsch. der Nederl. Letterkunde.

Prof. Mr. P.N. VAN EYCK, Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden.

Prof. Dr. J. VAN GINNEKEN, Hoogleraar a.d. R.K. Universiteit te Nijmegen.

Prof. A. GOSLINGA, Hoogleraar a.d. Vrije Universiteit te Amsterdam.

Prof. Dr. G. GOSSES, Hoogleraar a.d. Gem. Universiteit te Amsterdam.

Prof. Dr. G.G. KLOEKE, Hoogleraar a.d. Rijksuniversiteit te Leiden.

Prof. Dr. P.H. VAN MOERKERKEN, Haarlem. Dir. v.d. Rijksakademie van Beeldende Kunsten.

Prof. B.H. MOLKENBOER O.P., Buitengew. Hoogleeraar a.d. R.K. Universiteit te Nijmegen.

Prof. G.S. OVERDIEP, Hoogleeraar a.d. Rijksuniversiteit te Groningen.

Prof. Dr. A.A. VERDENIUS, Hoogleeraar a.d. Gem. Universiteit te Amsterdam.

P. VISSER, Chef afd. K. & W. van het Ministerie van O., K. en W. te Den Haag.

Prof. Dr. C.G.N. DE VOOYS, Hoogleeraar Rijksuniversiteit te Utrecht.

Prof. Dr. J. WILLE, Hoogleeraar a.d. Vrije Universiteit te Amsterdam.

Voorwoord.

De Commissie voor de collectieve reclame voor het in Nederland uitgegeven boek heeft reeds eenige jaren achtereen een uitgave doen samenstellen, die in de boekenweek ten geschenke wordt gegeven. Onder den titel Rondom het Boek bevatte deze uitgave de laatste jaren een reeks van uiteenlopende bijdragen, waarin de beteekenis van het boek van alle kanten werd belicht en in het bijzonder voor de Nederlandsche boekenproductie in hare groote verscheidenheid de aandacht werd gevraagd. De Commissie voor de collectieve reclame heeft dit jaar aan beide ondergeteekenden de vereerende opdracht gegeven een bundel te redigeeren, die van de vorige belangrijk zou afwijken, een bundel namelijk, die uitsluitend verhalend proza zou bevatten. Wij hebben deze opdracht gaarne aanvaard, omdat wij met de gedachte van een Geschenk, dat een bundel van drie of vier novellen zou zijn, aanstonds konden instemmen. Het kan zeer belangwekkend zijn, schrijvers aan het woord te laten komen over hun arbeid en over hun leven en hun inzichten en over het boek in het algemeen en over de beteekenis van het boek, maar een geheel bijzondere aantrekkelijkheid moet een Geschenk hebben als dit, waarin onze verhalende schrijvers in hun geheel eigen element blijven en vertellen.

De opdracht was intusschen niet eenvoudig. Ten eerste al niet, omdat de keuze van de auteurs zich tot drie of vier beperken moest. En ten tweede, omdat de meest over-

wogen keuze juist binnen zoo kleinen kring, waarbij zoowel op de verscheidenheid van geestesrichting werd gelet als op een vanzelfsprekende onderscheiding tusschen de besten onzer vertellers en eenigszins op een vertegenwoordiging van de stroomingen in het huidige Nederlandsche proza, onmiddellijk weer gevaar liep, zoo een der gevraagde auteurs aan onze uitnoodiging geen gevolg zou kunnen geven.

De bundel, zooals de lezer hem thans in handen heeft, beantwoordt niet aan het oorspronkelijke ontwerp der redactie. Zoo, om één naam te noemen, de lezer Arthur van Schendel mist, wiens candidaatstelling voor den Nobelprijs ieder, wien de Nederlandsche letterkunde na aan het hart ligt, verheugt, moge hij weten, dat de redactie de afwezigheid van onzen grooten prozaschrijver levendig betreurt. Wij hebben er in moeten berusten, dat Arthur van Schendel, alhoewel instemmend met deze uitgave en in beginsel gaarne bereid eraan mede te werken, toch niet de gelegenheid heeft gevonden er een bijdrage voor te schrijven. Ook een novelle kan niet op commando worden geschreven of met onbescheiden aandrang worden afgedwongen, een moeilijkheid, welke de redactie bij de samenstelling van dit boek heeft ondervonden.

Desondanks geeft dit boek, zooals het ten slotte geworden is, de redactie veel voldoening. Het heeft onder het werk onzer verhalende auteurs drie novellen geogst, die ieder voor zich zeer klaarblijkelijk de volle toewijding van hun schrijver en schrijfster hebben gehad en die deze in den eigen aard van hun talent zuiver en voortreffelijk vertegenwoordigen. Bij het sterke overwicht van den roman heeft de novellenbundel, zegt men, geen greep op den boekenkoopenden lezer. Daarmee geschiedt aan de novelle en aan den auteur die dezen kunstvorm beheerscht,

een onrecht. Ook om die reden is het een goede gedachte geweest den boekenkoopenden lezer, dit onwaarschijnlijke wezen, dat er toch, gezien de levendige en groote bedrijvigheid onzer uitgevers, moet zijn, een bundel verhalen ten geschenke aan te bieden, welke hem voor dezen kunstvorm smaak kan bijbrengen. De redactie hoopt dat de voldoening, die dit boek haar voor haar arbeid heeft gegeven, door den lezer, die het in de boekenweek ten geschenke krijgt, ten volle mag worden gedeeld.

ELISABETH ZERNIKE.

ANTOON COOLEN.

Huis te huur
F. Bordewijk

Lay this laurel on the one
Too intrinsic for renown.
Laurel! veil your deathless tree. -
Him you chasten, that is he!

EMILY DICKINSON.
Time and Eternity

Vergadering bij Terminus. Revallier was van nature stipt, hij kwam thans buiten zijn schuld iets te laat. Een mankement aan den carburateur van zijn wagen was de oorzaak. De Laakbrug al over, begon de auto te ploffen, te schokken, blauw uit te slaan. De chauffeur wist nog de naaste stallingsplaats te bereiken. Ze keken daar onder de motorkap, de garagehouder keek mee. Het defect werd niet aanstonds opgespoord, Revallier had geen tijd, het was al over tien, hij moest weg en liet zijn wagen onder de hoede der twee anderen.

Naar het hotel was het nog vijf minuten, in dien tijd zou hij zich warm loopen. Dat stuk Overschie-Delft van den heerweg kon zoo eeuwig koud wezen, hij had zijn plaid niet moeten vergeten, een bontjas gaf niets voor je beenen als je stil zat op de achterbank. Nu liep hij zijn voeten warm.

November, vroege strenge vorst, en ochtendmist.

Revallier was een man van vijftig jaar, de snit van zijn trekken was grof, niet onknap, het kleine, waterheldere oog dat van den zakenman, de geconcentreerde blik die van den zakenman. Zijn gestalte was groot en vleezig, maar geen van beide bovenmate, zijn tred niet meer veerkrachtig maar wel nog energiek. Hij vertoonde het type van den zakenman zooals dat na den oorlog van lieverlede is ontstaan, dat zich doet kennen aan één eigenschap: geladenheid. De zakenman komt nooit ammunitie te kort, zijn magazijn is niet leeggeschoten eer de zaken gedaan zijn, voor dien dag, en 's nachts laadt hij bij. Ze zijn de werkelijke strijders om het bestaan, de zakenmannen, figuren van vastheid, van wreedheid, in een beperkten zin ook van grootheid, men herkent hen al op een afstand van dertig meter op straat, en aan het eerste woord door de telefoon.

Revallier belichaamde den modernen zakenman, maar niet volkomen. Hij was iets meer, want hij was ook nog eenigermate een verleden. Voor den zakenman is de toekomst alles, telt het heden nauwelijks, en het verleden nimmer. Al heeft hij - en hij heeft het doorgaans - in twee tijden geleefd, vóór en na den oorlog, hij is op zijn minst met zijn tijd meegegaan, want zijn doel is zijn tijd vooruit te zijn. Revallier deed één concessie aan het verleden, hij verwezenlijkte het zich ternauwernood: hij droeg een krijgshaftige zandgele snor. Niet opvallend, vooral niet te lang, geen knevel, wel een rudiment romantiek.

Vergadering bij Terminus, en een aanzienlijke vergadering. Een olijfgroene jager wees hem den weg. De voorboden der aanzienlijkheid hingen aan de kapstokken, stonden in de paraplustandaards, prachtige pelzen, enkele wandelstokken met ivooren knoppen en gouden banden, maar er hingen ook een paar heel gewone overjassen.

Hij kwam in de vergaderzaal en vond het snorloos gezelschap nog pratend staande in groepjes bijeen, zelfs de Franschman was gladgeschoren. Hij was niet te laat, maar de laatste, en dadelijk ging men zitten aan de vergadertafel. Er waren twee Fransch sprekende Belgen, er was de Franschman, er was een Brit en een Zwitser, voor de rest waren het Nederlanders, Duitschland had verstek laten gaan. Voorzitter was de directeur van een stoomvaartlijn, een kleine oude heer met een onbeweeglijke houding als hij niet sprak.

Vooraf werd onderhandeld over de voor deze conferentie te bezigen taal. De voorzitter schetste een gebaar, het sprak vanzelf, men was op Engelsch aangewezen omdat de Brit daarop aangewezen was. Vervolgens leidde hij

met enkele sobere woorden het doel der bijeenkomst in: tot meer saamhoorigheid te geraken in zake het toeristenwezen, internationaal.

Zij die hier zaten leefden geheel of ten deele althans van het toeristendom. Revallier bezat een reisbureau in Rotterdam, andere aanwezigen hadden soortgelijke bureaux elders in het land, er waren een paar directeuren van kleine stoomvaartmaatschappijen die zich meer en meer toelegden op de vereeniging van tochten ter zee en trips te land, die in de eerste plaats ook hun vrachtbooten aan het plezierreizen dienstbaar wilden maken.

Deze eerste bespreking beoogde slechts richtlijnen aan te geven voor een rapport, samen te stellen door een werkcommissie. Men kon vanzelfsprekend geen spijkers met koppen slaan, men bleef in het algemeen, men was zich zeer wel bewust dat hier alleen belanghebbenden met bedrijven van middelmatigen omvang waren samengekomen, ook al konden deze bedrijven nog wel respectabele verdiensten opleveren.

Het doel der vergadering was beperkter dan de voorzitter had omschreven, men wilde komen tot een betere uitwisseling van reizigers. Heele zwermen Nederlanders vlogen elk jaar naar alle kanten de grenzen over, en hoeveel vreemde vogels kwamen er voor in de plaats? Het was bedroevend. Harde guldens werden overal met graagte geïncasseerd, men wilde hier te lande op zijn beurt meer vreemde gezichten en meer vreemd geld zien. De verhouding werd van jaar tot jaar ongunstiger. En dan werd van de weinige vreemdelingen nog het meerendeel gezonden door die enkele machtige internationale reisbureaux die hier niet aanwezig en niet uitgenoodigd waren, die op een oproeping ook niet zouden zijn verschenen.

De vergaderden zonder uitzondering beschouwden den medemensch als handelsobject, een voorwerp dat zijn waarde ontleende aan zijn gemakkelijke verplaatsbaarheid. Zakelijk, achteloos sprong men met den medemensch om. Het ging dien heeren niet om het spel, maar om de knikkers. Dat was nu eenmaal hun beroep, de toeristen waren hun knikkers. Bij heele zakken vol werden ze leeggeschud in en om de kuilen op het wereldplein van het reisgenot. Daar lag een groote kuil vlakbij: Parijs. Wie er de meeste knikkers inschoot won. En dan ruw bij mekaar gegraaid, klets in den zak, en vort, naar een tweede kuil: de Riviera. En verder weg het putje van den Matterhorn, van Ragusa, en verder nog de putjes van de Pyramiden, van Teneriffe. Zoo lag de heele speelvlakte vol putjes. De knikkers lieten gedwee met zich smijten en schieten en graaien. Dat hadden de heeren ontdekt dat aldus de mensch was op reis, roerend goed bij uitnemendheid. Huisvaders die in hun eigen milieu hun been stijf hielden en een hooge borst zetten rolden alsof ze borst noch beenen bezaten, kordate spreeksters die in het vuur hunner rede het waterglas van den kathedr maaiden lagen doodstil berustend geheel onderin den zak. Dat alles hadden de heeren ontdekt, dat was hun boterham. En nu kwam het er maar op aan middelen te beramen waardoor het een goede boterham bleef en een betere worden zou. Nooit werd uitgesproken, maar telkens schemerde in de debatten door een zekere minachting voor den medemensch. Hij was voor deze heeren geen individu, hij was iets collectiefs, een toerist. Zij zouden, op den man af gevraagd, zelfs de individualiteit van den toerist ontkend hebben in de keuze van het putje, hij was ook hierin volstrekt lijdelijk, een knikker, men schoot hem zoover als zijn geld reikte. Daarom vonden de gastheeren het on-

redelijk dat er op de speelplaats geen putje te bekennen was - nauwelijks tenminste - van Nederland, of om meer precies te zijn van Den Haag, Amsterdam, Volendam en de kaasmarkt. Het lag niet aan de knikkers, die lieten zich schieten waarheen de heeren wenschten, het lag aan de heeren uit het buitenland. En zoo goed als de buitenlanders in hún reizen geïnteresseerd waren verlangden zij het omgekeerde. Er moesten dus om te beginnen veel meer vreemdelingen hierheen worden gedirigeerd, de rest volgde vanzelf.

Revallier zat aan het eind van de tafel, recht tegenover den verren voorzitter. Het licht was op, de zaal warm, het fijn batist van den kamerrook werd dichter en dichter, de mazen trokken zich aldoor meer samen. De warme kamer mistte tenslotte gelijk het koude buiten. De gordijnen waren open gebleven, de voorzitter zat met den rug naar een groot boogvenster, en hij volgde de debatten met zulk een bewegingloosheid dat hij en zijn raam een modern gebrandschilderd kerkvenster leken van grijs en zwart.

Revallier was van te voren sceptisch gestemd geweest over de resultaten, en hij bleef het. Het trekken van vreemdelingen binnen onze grenzen, - daar moest de regeering achter staan, met doelmatige reclame op stations, op plakzuilen en elders, zooals ook het buitenland hier deed, - dat kon op deze vergadering niet in een onderonsje worden opgelost. Toen een van de gastheeren opmerkte dat wanneer de wanverhouding bleef bestaan hij voor invoering van een reisbelasting vreesde, kwamen de gasten los met tal van tegenargumenten:

- Die belasting is in de eerste plaats uw eigen nadeel.
- Uw land is nog steeds te duur.
- In uw revue's en dancings is te weinig déshabillé.
- Er zijn geen speelgelegenheden.

- Wij nemen uw belasting onmiddellijk voor onze rekening, zei de Zwitser.

Het dreigement scheen onhandig geplaatst, het scheen op een geheimzinnige manier den nationalen trots der gasten te raken, het had merkbaar de stemming verslecht. En een zei het in beleefden maar duidelijken vorm:

- Ik vrees dat men in uw land nog niet aan de eigenlijke vreemdelingenindustrie toe is.

Het woord, duizenden malen vernomen, trof Revallier voor het eerst van zijn leven. De term was juist, in dien zin dat men den vreemdeling fabriceerde, een industrie niet voor, maar van vreemdelingen. Men kon ook zeggen dat men den vreemdeling verbouwde, hij werd een gewas, men zaaide reclame en oogstte toeristen.

Hij zag uit de conferentie weinig nut groeien. Herhaaldelijk was van belangenconflicten gebleken, deze menschen hoorden niet heelemaal bijeen. De stoomvaartlijnen hielden de reizigers liefst op hun schepen, het belang der reisbureaux was ze aan den wal, in een hotel te krijgen. Maar de man van het onhandig dreigement bleek toch niet zoo slecht met zijn belastingprofetie te hebben geschermd. Want ten slotte wilden de vreemden nog wel eens overwegen of het beginsel van wederkeerigheid meer tot zijn recht kon komen. Maar Revallier stelde zich er desondanks niets van voor, hij had de neiging zijn schouders medelijdend op te halen. Hij had wel eens willen weten van wie het denkbeeld tot deze samenkomst was uitgegaan, hij geloofde de aanleggers te kunnen aanwijzen, menschen plots bezeten van een idee, en dan maar vergaderen, vergaderen. Dat brak soms uit, hij had het meer meegemaakt, het vergaderen kwam bij perioden, een kwaal die de zakelijk snelle vaart van het huidige leven remde. De voorzitter was niet de eigenlijke stuwkracht hier, dat

begreep hij best, - men had een vrij neutraal heerschap gekozen, de eigenlijke leiders blijven vaak liever in de achterhoede. Hij, Revallier, ging toch zijn eigen weg, hij was slechts uit beleefdheid verschenen.

Inmiddels was het koorvenster van den voorzitter tot leven gekomen, het werd mensch, en deze mensch puurde zoo miraculeus precies en zuiver als men van een zoo versteend luisteraar allerminst had verwacht de quintessens uit de onderhandelingen en stelde de benoeming van een commissie ad hoc aan de orde. Men koos twee Nederlanders en een van de beide Belgen. Aan Revallier werd het uitspreken van een weigering bespaard. De commissie beloofde binnen tien dagen een kort rapport van voorloopig karakter te redigeeren, het zou worden rondgezonden, en op een tweede vergadering, veertien dagen na de eerste, moest dan blijken of men aanknooppingspunten voor verder overleg had kunnen vinden.

De vergadering werd opgeheven. De medemensch was er tot en met het slotwoord object geweest, knikker, industrieproduct, geoogst gewas, roerend goed. Hij bleef dat ook voor Revallier, hem was de lichte minachting der anderen niet vreemd, het hoorde bij het vak, de toerist is lijdzamer dan het vee wanneer het wordt gedreven, want dat weerstreeft, en *hij* streeft mee.

Het was één uur. De heeren hadden hun tweeden kop koffie of hun droge sherry genoten, men bleef gezamenlijk in het hotel lunchen. De gezichten der vreemden, tot dusver nog wat strak van wege de belastingdreiging, trokken bij naar mate het menu vorderde, zelfs de Franschman, kenner der goede keuken omdat hij Franschman was, toonde zich voldaan. En algemeen werd het maal geprezen, de kunst van koken bleek men hier te lande te verstaan.

Na afloop der lunch belde Revallier de garage op, zijn chauffeur vertelde hem dat de wagen nog steeds niet kon rijden, een monteur van de fabriek was naar hem onderweg.

- Breng hem dan maar alleen naar Rotterdam, zei Revallier, ik ga met den trein.

Hij schuifelde door de blikkerende coulissen der draaideur, hij stond buiten. De mist was opgetrokken, de hemel lag volgeplaveid met de groote grauwe marmarsteenen van laat November. Het was bijtend koud, maar het prikkelde hem aangenaam aan zijn doorvoede lijf dat door de lunch nog zacht werd gestoofd. Het was hem zoo aangenaam dat hij besloot een oogenblik hier in de buurt van het station rond te loopen. Hij kwam zelden meer in deze stad waar hij de eerste vijf en twintig jaar van zijn leven had gewoond.

De enkele verwachting van een verrassing, ook al gaat ze niet in vervulling, geeft kleur aan ons bestaan, somber of vroolijk, maar kleur, en meer nog de verrassing die wij niet vermoedend om een hoek op ons vinden wachten.

Revallier was dien heelen morgen, was reeds zoovele jaren de man geweest van zijn tijd en zijn tijd zelfs vooruit. Hij vermoedde niet de verrassing die op hem stond te wachten, hij vermoedde niet dat de man van 1937 zou komen staan tegenover den man van 1907.

Maar hij liep en niet lettend op zijn weg, in gedachten nog bij het besprokene dat hij met een lichte ironie beoordeelde, voelde hij langzaam een malaise in zich groeien. Hij keek rond, hij zag zich stappen door een naargeestige straat, zoo lang, haar einde loste zich op in een troebelen horizon. De hoofdverkeersweg van een groote arbeidersbuurt. Een smalle straat met lage huizen, druk van menschen, telkens, telkens, telkens doorsneden van dwarsstraten, de kruispunten volgden elkaar verbijsterend

snel op. De straat zelf maakte niet een bepaald armen indruk, de winkels waren klein maar proper, soms ook fleurig, en alle verhuurd, blijkbaar goed beklant. Het terugstootende lag in den bouw, haast elk huis weer anders, en ieder voor zich een mormel van een karakterloos baksteenproduct. Zijn malaise verhevigde wanneer hij keek in de zijstraten die geen winkels opvroolijkten, waar alles vaal was en uniform, een affreuse melancolie had zich van die straten meester gemaakt. Daartusschen door was hij met iets anders bezig, hij merkte het nu, drie cijfers trachtten zich in zijn hoofd te groepeeren tot een getal, de 6, de 7, de 8. Het was een even getal. 678? 768? Neen, 786.

Op dit oogenblik was hij het kleine bovenhuis nummer 786 genaderd. Hij bleef staan. Beneden een sigarenwinkel, het bovenhuis te huur. Voor de ramen hingen plakkaten. Naast de deur een bordje gespijkerd: Te bevragen bij dien en dien, daar en daar. Terwijl zijn herinneringen hoog over hem heen sloegen kon nog de mensch van 1937 rustig het adres van het huurbordje opnemen. Hm, een heel eind uit de buurt. Zot dat je naar zoo'n huisje een uur verder navraag moest doen. En hij liep weer rustig voort, den eersten hoek links om, zoo kwam hij op den weg naar het station, hij was zijn richting niet kwijt. Een pleintje met kale boomen, juist, dat bestond ook nog, en een knus en knollig hofjesbuurtje, daarachter lag alweer de spoordijk, links af, dan volgde hij de rails tot het station.

Maar huizenhoog gingen zijn gedachten, en in de diepte kwam het verleden bloot en zijn eenige avontuur dat zoo poignant was omdat het niets was geweest, dat avontuur met het meisje Anna Linde, dat in dit huis had gewoond.

Dat in dit huis had gewoond.

Want dertig jaar geleden was zijn wereld anders.

Een hemel van honing, een lucht van likeur, en het duister zoo mollig en malsch. Een stad met één feestend hart, het was klein, een echt hart, het pulseerde zoo laat nog heftig van leven, het klopte heel den nacht flauwtjes nog door. Het verkeer stroomde langs de bloedbanen in en uit.

Het waren maar enkele straten, waar het licht straalde, de winkels bleven er lang open, een wijldvertakt donker lag er omheen. Hij herinnerde zich in dat omhene het ruischen van boomen des zomers, hun geluid en hun groei waren intiem, hun takken groeiden soms zoo laag, de uitloopers leken de straatlantarens te omstrengelen, de bladeren van onderen beschenen toonden op hun frissche groen een vlies van alledunst vernis.

Het was 1907 en dat zei voor hem alles. In dien tijd was hij een jongen van twijfelachtige vooruitzichten, de vijf jaren der H.B.S. had hij afgeloopt, verder konden zijn ouders hem niet helpen, zij waren kleine middenstandsmenschen. Zijn vader dreef een sigarenzaak in een der buitenwijken, het ging hun niet best. Hij was kantoorbediende, zijn diploma bracht hem niet vooruit, het bleef sukkelen met de betrekkingen. Maar hij bezat ook geen eerezucht, hij was eenvoudig dronken van zijn eigen jeugd, anders niet. Genot joeg hij niet na, voor zich heen te leven was hem voldoende. Den laatsten tijd werkte hij bij een beurdienst, maar den avond had hij altijd vrij.

Toenmaals was hij bevriend met een ernstigen jongen van zijn eigen leeftijd, een jongen met donkere oogen en zwaarmoedige wenkbrauwen. Zij lieten zich wel eens 's avonds drijven door de bloedbanen naar het stadshart. Zij gingen de paar straten langs de weelderige winkels en de enkele café's waar in een broeiend duister

de heeren zaten, de vrijgezellen, de pretmakers, en uitkeken naar de pantoffelparade die voorbijtrok. Men zag hen zitten als reuzige wazige vlekken om het helderrood aangloeien van hun sigaren.

De vriend maakte op een dansles kennis met een verkoopster, hij bleef eens met hem staan voor de glans van een leerzaak, daar was ze werkzaam. En de vriend wees een meisje achter de toonbank waar Revallier bitter weinig aanvond. Het meisje had hen wel gezien maar reageerde niet.

De lichte cadans van haar gang en de glans van haar vorstelijk blond. Diep was de winkel en tot in de verste diepte fonkelend verlicht. Smal en diep, het middenpad, onafzienbaar, zwijmelde weg in een nevel van licht. Uit deze lichtwolk zag hij Anna Linde naar voren komen, een blondheid zoals hij nooit had aanschouwd in een tijd toen het vrouwenhaar nog niet bedrieglijk echt was te verkleuren. Keizerlijk blond kwam een rijzig, slank meisje nader, ze kwam nader, hij kon nu ook haar trekken onderscheiden, ze scheen langs hen beiden heen te zien naar de straat, en aldoor naderde ze, een blond wonder. Hij had haar nu eens en voorgoed opgenomen, het begon hem zwaar neer te drukken, zoo dichtbij kwam ze, haar verschijning groeide in zijn hersens tot een enorm formaat, ze werd steeds duidelijker, toen hij dacht dat hij haar nu voor eeuwig kende nam ze aldoor toe in helderheid, niets scheen haar gang te kunnen stuiten, zoo recht op hem af en toch kijkend langs hem, precies langs hem heen. Dan, op het alleruiterst, benauwendst moment, redde zij hem, ze boog opzij weg en onzichtbaar.

Door het meisje van den vriend vernam hij enkele dingen van haar, naam, adres, en eenige kleine gewoonten. Het meisje van den vriend was volstrekt niet zoo onbetee-

kenend, zij werd een persoonlijkheid van gewicht in zijn leven. Ze kon hem den leeftijd vertellen van Anna Linde. En ze werd vooral daarom zoo blijvend belangrijk omdat hij de bijzonderheden eerst met groote tusschenpoozen te weten kwam, het moest worden gevraagd met een ontzettende verborgenheid, de vriend mocht misschien iets vermoeden maar zijn meisje mocht zelfs dat niet. Zoo hield hij zich heel dapper toen hij vernam dat Anna Linde een verhouding had met een officier die haar twee avonden per week opwachtte even voorbij het stadshart, tien meter er vandaan. Hij volgde haar eens en zag den man staan, juist op de grens waar de donkere stad begon, net nog in het donker, een breede met boomen beplante straat, een gedempte gracht met hooge olmen, van een vorstelijke breedte en die uitliep op een achterbuurt. Heel spaarzaam verlicht, deze straat, de roode gasvlammen stonden zoo wijd uiteen. Hij zag den man altijd staan op dezelfde plek, hij was er om negen uur 's avonds als de leerzaak sloot, hij wachtte er vijf minuten op altijd juist hetzelfde blok van twintig klinkers aan den rand van het trottoir. Revallier kende het den tweeden keer even zoo precies als die man, hij had er met krijt een lijst om kunnen trekken. En de man stond er zoo meesterlijk pal aan den rand van het licht dat men het lang zwart fantoom zag van zijn doodstille gestalte en niets meer. Maar de overprikkelde instincten van Revallier herkenden hem al de tweede maal, ze zouden deze schim in elk nachtzwart hebben herkend.

Langs hem gaand waar de vreemdeling niet achtend stilstond en wachtte nam hij hem in zich op, en later zag hij hem overdag en zijn pijn vermeerderde. Want hij, Revallier, vond zichzelf een langen sladood van een jongen, waar geen enkel meisje iets aantrekkelijks aan vinden zou, behalve misschien zijn ongereptheid en zijn

goede tanden als hij sprak. Maar deze andere mensch had ook goede tanden, en hij was er eentje van het veroveraarstype, het gezicht van een mannelijk baksteenrood, lang en lenig, de blonde knevel martiaal, altijd in civiel, volmaakt gekleed, maar met de houding van den militair. Hij zag hem pratend en lachend met vrienden, de sterke tanden van een gezond, glanzend menschbeest, hij onthulde zijn tanden met een lach van bestudeerde waardigheid. Daar kwam het, let op, het doek viel, hij onthulde zijn gebit als een monument van marmer. Dan had hij soms, wanneer even zijn aandacht verslapte, den officiersloop, het licht zijwaarts uitslaan en sleepen met het eene been, waarlangs de sabel veel jaren moest hebben geslingerd. En nu steeds in civiel.

Eens onthulde hij een zwakke stee in zijn gedaante. Het was toen hij zijn dophoed voor een paar dames diep afdam, de coupe van het haar op den kogelronden schedel was niet zeer fraai, niet zeer militair bovenal, met van voren iets van een kleine kuif, tusschen staan en hangen in, het haar had zich daar gerold tot een soort roomhoorn, een zweem belachelijk en sentimenteel. Het werd voor Revallier de aanleiding tot een oppervlakkig gevoel van triomf, maar in zijn dieper wezen leed hij om de breuk ontdekt in de volmaaktheid van dezen partner van Anna Linde, omdat hij haar partner was. En hij leed haast nog meer, wanneer de man de fout niet vertoonde, het hoofd gedekt door zijn harden dophoed, een breukeloos mensch, een tweede Alexander, een veroveraar van de halve wereld, immers van de heele vrouwenwereld.

Het weeke geluk van haar arm en de druk van haar toevenden mond. Zij gingen samen den altijd eenderen weg, niet gearmd, de breede straat af, over grachten aangeplempt of open gebleven, scherend langs de vunzigste

complexen det achterbuurten, en vlak bij het station gingen ze het café binnen waar Revallier zoeven vergaderd had, het heette nog geen Terminus, het was een gewoon café, een van die groote holle ruimten uit den tijd toen de stedeling het nog niet verstond deze interieurs voor den rondzwalkenden vrijgezel intiem en warm te maken. Het was er meest leeg.

Op een keer bleef hij buiten onder de hooge olmen in de nabijheid, na langen wachttijd zag hij hun vertrek, toen liepen ze ook gearmd, ze gingen den weg langs de spoorbaan, den weg dien hij thans liep in andere richting. Dit plaveisel leek zoo oud en versleten, het kon best wezen dat over dezelfde klinkers toenmaals de edele nerf van haar voeten was gegaan.

Hij volgde hen op verren afstand, dien winderigen laten avond. De lantarenavlammen bij groote tusschenpoozen dansten treurig in hun glazen huisjes, de wind kwam recht en vochtig op hem af met schaarsche patsende droppen, onder het straatlicht zag hij in de verte het wapperen van haar rok. Waar ze heen gingen wist hij niet, het was wel in de richting van haar huis, min of meer, en opeens waren ze verdwenen daar waar het bloemzoet hofje de vele bekjes van zijn kleine straten gretig opensperde op den weg. Ze was verdwenen en hij stond, roestige uithangborden waar de wind mee speelde vulden de laan met droefgeestige muziek, - het zacht zingend geknars was opnieuw in zijn ooren geheel eender als toen. Niet meer dan dit was het avontuur van dien avond geweest, het maakte hem wanhopig en tevens wijs.

Haar rozengeelaat met het doornenverraad van haar lach en haar traan. Er bestond geen vriendschap tusschen haar en het meisje van Revalliers somberen gezelschap, wel was zij bevriend met een ander meisje uit den winkel van leer-

waren. Hij kwam te weten dat zij meestal den Woensdagavond met dit andere meisje naar een melksalon ging.

De makker van Revallier en de verkoopster vormden geen zeer opgewekt paar. Hij sloot zich wel eens bij hen aan, hij was volstrekt geen hatelijke derde, hij bracht wat meer kleur in de conversatie die zonder hem wel buitengewoon kwijnend moest wezen.

Zoo wist hij hen beiden eens handig te manoeuvreeren in de richting van den melksalon, een Woensdagavond. En waarlijk, Anna Linde zat er met haar vriendin. De zaal was voor dien tijd kostbaar ingericht, in oud-Hollandschen stijl, stemmig, rijk, met sfeer, voor een melksalon leek de aankleeding veel te duur. Daarbij scheen de donkere, sobere en drukkende pracht het publiek eer af te schrikken, wellicht vreesde het buitensporige prijzen.

Maar het was er niet duur, en zij zat er dan toch, voor hem was het nooit te duur, na even rondzien had hij haar ontdekt half verscholen achter een vooruitspringend laag schot van zwaar zwart eikenhout.

Met hun vijven waren zij daar de eenigen. De meisjes groetten elkaar, de heeren groetten mee, Revallier vroeg of hij even kon worden voorgesteld. Ze liepen de drieën naar het tafeltje, maar Anna Linde noch de ander noodigde hen bij zich, en het bleef bij die vluchtige voorstelling, zij gingen zitten in een anderen hoek, achter een gelijk beschot. En Revallier voelde zich verslagen, hij had niets bereikt en zijn hart aan zijn metgezellen verraden. Hij keek zwijgend voor zich heen, hij toonde zich dien avond zijn gezelschap allerminst waard, maar deze geheim verloofden waren zelf zóó weinig spraakzaam dat zijn stilte hun niet opviel, maar ten slotte de hunne hem wel. Hij keek naar zijn vriend, naar diens diep-zwaarmoedige wenkbrauwen, het meisje bleek van hetzelfde melancolieke slag, met iets

verpieterds in haar gezicht, iets vroeg zorgelijks in haar blik. Wanneer die twee nog eens trouwden zouden ze ontzaglijk vroegwijze kinderen krijgen, die in hun wieg de levensvragen al niet met rust lieten. Maar ondanks zijn verholen critiek op het meisje behield hij voor haar de grootste aandacht, want zij leefde dag aan dag in de sfeer van Anna Linde.

Als zij drieën zwegen kon hij het gedempte praten hooren in den anderen hoek, en daar boven uit het langzame tikken van een klok aan den wand. Hij was zoo gaan zitten dat hij van Anna Linde niets meer zag, de juffrouw achter de toonbank las stil in een krant, het klokgetik vulde de hiaten in het gesprek ernstig op. Toen kwam er langzaam aan een gedachte bij hem boven, zijn stemming werd lyrisch en origineel, er waren meer uurwerken in deze zaal, milliarden uurwerken van menschenharten werden afgeleverd door de anonieme fabriek, één was er hier waarvan de slag hem boven alles lief was, een volmaakte weelde zou het zijn geweest dien te mogen beluisteren. Maar op deze broze schaal van zijn denken kwam het eigen oogenblik de militair een klap toebrengen, hij zag hem zijn sabel trekken, het kristal was gekloofd. Hij kon het niet langer verdragen, hij stond op en ging.

De harp van haar stem met een lokzang tot hem dien ze wilde verslaan. Er was per slot geen reden haar iets te verwijten, ze was tegenover hem tot niets verplicht. Deze oogen van kostbaar oud-Delftsch, licht blauwend ook in het oogwit, hadden hem vluchtig aangezien en niet de moeite genomen zich hoe kort slechts op hem te vestigen. Met dat al kende ze hem nu toch, maar hij durfde haar niet op straat ontmoeten, hij vreesde boven mate een belachelijk figuur als hij groeten zou en zij ternauwernood of verwonderd weerom.

Toen, een avond dat zij alleen was, op weg naar haar huis, haalde hij haar in.

- Juffrouw Linde, kent u me nog? Mag ik even met u meegaan?

Ze draaide haar hoofd naar hem toe, keek hem recht in zijn gezicht, keerde zich weer af en zei geen woord. Het was heel even verpletterend, hij had in het ergste geval verwacht dat zij hem verzoeken zou haar niet lastig te vallen, maar dit? niets zeggen, gewoon doorlopen of hij niet bestond? In zijn verwarring blunderde hij het er uit, zacht en dringend, haast fluisterend en niet beseffend welke woorden hij sprak:

- Mijn naam is Revallier.... Ik zag u toen in den melksalon.... U moet me niet kwalijk nemen dat ik u lastig val, maar een vrouw zoo mooi als u heb ik nooit gezien.

Haar lach weerklonk helder, het grove van het compliment, ook dat hij vrouw had gezegd en niet meisje - waarom? - scheen haar niet te deren. Misschien - maar hij bedacht dit alles pas later - voelde zij de waarachtigheid van zijn woorden, misschien ook was ze niet afkeerig van onverholen huldebetoon, misschien en waarschijnlijk was het vocabulaire van den officier nog veel krachtiger. Maar haar lach had haar ontwapend, ze stond toe dat hij met haar meeliep, ze gingen langs Spinoza's huis - wat was al diens wijsheid naast de ééne wijsheid van met haar te loopen langs zijn huis - ze gingen een plein dwars over, dan nam ze afscheid, want het laatste stuk ging ze alleen. Ze hadden niets bizonders gezegd, dat hij het andere meisje uit het leermagzijn kende was een aanknoopingspunt, ze herinnerde zich nu ook dat hij aan haar was voorgesteld. Wat hij bij dit onderhoud won leek hem enorm, zij ging 's Zondagsmiddags altijd dien en dien

weg, dan mocht hij haar daar en daar opwachten en een eind brengen, maar tot haar huis nooit.

Ik heb ze gekend in de pralende lent in den tuin van mijn jeugd. Het was dien eersten Zondagmiddag nòg iets enorms. Hij zag haar langs het parkje waar hij wachtte nader komen tegen de roode vrieslucht van dien Decemberrmiddag toen de lantarens al brandden, ze begroette hem vriendelijk en vroolijk, en het nietszeggend gesprek dat volgde verrukte hem, het eerste naar elkaar tasten van twee gedachtenwerelden.

Thans, gaande langs den dijk naar het station, herinnerde hij zich enkele woorden.

- Hebt u een fiets? vroeg hij.
- Nee, maar ik kan wel fietsen.
- Ik ook, maar ik bezit er evenmin een.

Het was zoo kenschetsend voor den tijd, de gegoeden bezaten een fiets, het beteekende een heele weelde. En over de stille wegen zag je heeren, maar vooral dames zoo vreemd slingeren, zoo krampachtig sturen, zoo zwaar trappen, zoo ridicuul en vervaarlijk eensklaps overhellen, terwijl de instructeurs verbeten vasthielden en amechtig meedraafden. Maar niemand lachte daarom, het was een tijdsbeeld. En indien je al geen fiets bezat, zoo beteekende het toch iets in die niet-sportieve jaren indien je de kunst althans verstond.

Maar Revallier verbeidde niet zijn uur, hij kon onmogelijk wachten tot den volgenden Zondag, en nog een paar maal vergezelde hij haar 's avonds, het was niet naar haar zin en ze toonde dat door haar houding, later ook door haar woorden. Op het begin van hun relatie dat hem zoo heerlijk had geschenen en haar misschien niet onaardig volgde nu een duidelijke verkoeling van haar kant.

Maar hij was klein en benepen in deze periode, zoals iemand die goed verliefd is zijn kan, of althans zoals iemand dat kon wezen in die van romantiek zwoele jaren, want behalve dat groote nobele gedachten hem doorschoten, koesterde hij een kleinen wrok tot pijnigen en wonden. Eens zorgde hij er voor op de gedempte gracht haar en haar vriend te ontmoeten, hij manoeuvreerde opnieuw handig, ze liepen elkaar in het lantarenlicht pal voorbij, het zou niet te loochenen zijn geweest, maar hij deed of hij hen niet opmerkte. En bij hun volgend samentreffen ving zij daar dadelijk over aan: iemand die al zooveel jaren werk van haar maakte, maar zij kon tot trouwen nog altijd niet besluiten.

Iets onbeholpens, bijna iets kinderlijks lag in dien leugen, die hem thans eerst recht de waarheid beseffen deed, want toenmaals was er geen sterveling die voor een liaison dorst uitkomen, wat er gebeurde geschiedde in het geniep, in het donker, verhuld en verbloemd. Zijn genegenheid werd voor een moment overstroomd door medelijden om het erbarmelijke van de uitvlucht. Had zij in dien tijd niets anders kunnen bedenken dan deze armzaligheid?

Hij vroeg zonder eenigen overgang of zij zich met hem verloven wilde. Haar verbaasd herhalen van de vraag ontnuchterde hem ter zelfder stond, maar hij hield voet bij stuk, het werd voor hem haast een eerezaak, en ze sloeg het niet dadelijk af, ze kwamen overeen dat hij na een maand bedenktijd haar antwoord zou komen halen.

Nu suizelt de nacht, maar bestard met een pracht die mij smartlijk verheugt. In deze maand van afwachten begon zijn genegenheid op een omverklaarbare manier alle bloed te verliezen. Hij had misschien te hoog gereikt,

te lang vooral, hij had eigenlijk door alles heen een overstelpend verdriet gevoeld - dat herinnerde hij zich ook nu nog, maar hij vertoefde er niet bij -, het was de verhouding met den ander, waarvoor zij hem geen verantwoording schuldig was. Dien zomer in haar veertien dagen vakantie had ze de Elzas bezocht, zoo vertelde ze en hij begreep er alles van. Maar hoe dan ook, hij leek volkomen afgewonden, en na een paar weken had hij zijn houding vastgesteld.

De maand was juist om toen hij haar even staande hield. Hij ging niet met haar mee, zij spraken op een plein enkele minuten onder de ontbladerde boomen.

Hij zei te begrijpen dat zij voor een verloving wel niet zou voelen, dat hij er na eenig weifelen evenzoo over dacht. Daarmee voorkwam hij haar afwijzing.

- En dus, zei hij, als u het goedvindt dan zetten we er nu maar een streep onder.

Het zakelijk slot scheen haar te amuseeren.

- Ja, antwoordde ze, dat lijkt me het beste. Ik weet ook niet of ik wel ooit zal trouwen, en als ik niet trouw, nu dan kan ik toch altijd wel mijn brood verdienen.

Ze namen glimlachend afscheid, als hij het niet expres zocht zou hij haar nooit meer hoeven ontmoeten.

Maar hij deed een leelijk ding, want ze was nog niet uit zijn gedachte, en een lust om kleine wonden te slaan bleef in hem wakker. Hij was een onbeduidende lange sladood van een jongen, een zekere grove knapheid van trekken vertoonde eerst op later leeftijd zijn totaal veranderd uiterlijk. Hij begreep niet dat een meisje in hem iets aantrekkelijks kon vinden, hij vatte bijvoorbeeld volstrekt niet dat Anna Linde hem eenige keeren naast zich had gedoogd, dat ze zijn spreken had beantwoord

en eigener beweging enkele eenvoudige dingen van haarzelf had verteld.

Hij begreep ook niet dat het nieuwe meisje wel met hem mee wou, het meisje dat hij had leeren kennen op de dansles waar zijn neerslachtige vriend hem had geïntroduceerd. Haar naam was hem ontschoten, wel wist hij nog dat haar type eenigszins Indisch was, opvallend knap zelfs in dien tijd toen Den Haag prat ging op veel mooie vrouwen, en terecht, omdat toentertijd Den Haag de Nederlandsche vrouw vertoonde op haar fijnst, haar rassigst, haar zwierigst, haar zuiverst, in alle standen. Een veredelde teelt was alom naspeurbaar.

En ten derden male wist Revallier te manoeuvreren, de avonden van den militair stonden gebrandmerkt in zijn geheugen, en dien Dinsdagavond - hij hoefde werkelijk niet zeer handig te zijn met zijn gezellin - bracht hij haar in het café bij het station, waar reeds aan hun vaste tafeltje Anna Linde zat met den vriend, het was bij de deur, zij gingen vlak langs hen, maar hij keek niet ter zijde. Een eindweegs verder zetten ze zich, en na een uur vertrokken ze, weer langs het tafeltje, hij voelde de oogen van Anna Linde spelen over hen beiden terwijl ze vroolijk praten bleef.

Dien Vrijdag durfde hij niet reeds opnieuw, maar den volgenden Dinsdag herhaalde zich de vertooning, hij besepte wel dat hij iets leelijks deed tegenover beide meisjes, maar zijn wrok was te klein en te diep.

- Kijk, daar zit diezelfde vrouw van verleden, zei het Indische meisje alsof het iets aan voelde en daarom sprak van vrouw, vaag vijandig.

Hij zag kwasi plichtmatig half om. Later nog eens kijkend meende hij dat een hoogere bloes lag op haar wangen, en vóór hij met de Indische vertrok waren

zij en de officier reeds verdwenen. Hij had het niet gemerkt.

Nog tweemaal bezocht hij met het nieuwe meisje het koffiehuis op de vaste uren van Anna Linde, hij zag haar niet weerom, nooit meer. Met de Indische brak hij ook spoedig, hij had haar nog niet eenmaal gekust, werktuig slechts als ze geweest was voor een kleingeestig wreed en zielig spel, waarvan de uitwerking hem een raadsel bleef. Want Anna Linde verscheen in dit koffiehuis niet meer. Het eenige concrete van deze episode uit zijn leven was een liedje waartoe een moment van vurig verdriet hem had geïnspireerd, en dat hem bij brokstukken te binnen schoot, terwijl hij thans in gedachten liep langs den spoordijk. Het liedje moest ongetwijfeld tastbaar liggen in een van zijn doozen met oude papieren, het was als alle lyriek vrij los van het werkelijk gebeuren. Dan doemden in de verte de roode baksteenvlakken van het station op, daar was in dertig jaren niet noemenswaard aan dien bouw gewijzigd.

De man van 1937 die de wereld was rondgegaan, groot geworden zonder een vrouw, reizend altijd in de eerste klasse van boot of trein, - de man die alleen zat thans in den rooden spoorwagen waar het aroma dreef van beschaafde tabak, beter dan in de tweede en oneindig beter dan in de derde klasse, - de man die automatisch zelf een goede sigaar opstak, was desondanks ten prooi aan sombere overpeinzingen, vanwege een klein bovenhuis dat hij te huur had gezien, en dat genummerd was: zeuven acht zes.

Maar dat moet ieder toch wel eens overkomen, dacht Revallier de eerstvolgende dagen, dat een verleden plotseling ontwaakt, dat kan niets bijzonders zijn. En toch

bleef het iets bijzonders door de simpele omstandigheid dat het hem aanging. Hij betrok zelfs de bijfiguren van dat doodeenvoudig en leeggebloed avontuurtje in zijn gedachten, de vriendin van Anna Linde, zijn eigen voorhenen vriend dien hij totaal uit het oog had verloren.

Van lieverlede werd hij aangegrepen door een pijnigend heimwee. Hij verlangde terug naar zijn jeugd, de man van 1937 ging onder in dien van 1907. Hij verlangde terug naar den tijd die, alles in één, was geweest: honing, likeur en warm duister, - die tijd was aldus geweest ondanks zijn verdriet om Anna Linde, ja, zijn verdriet zelf om Anna Linde was honing, likeur en warm duister.

Hier liep hij nu rond in zijn kantoor, een man van aanzien, geslaagd was hij. En neen, geslaagd was hij niet. De ontzaglijke schenking die men menschenleven noemt had hij slecht geadministreerd, het kapitaal volstrekt eenzijdig belegd. Het eenige meisje waarvan hij werkelijk had gehouden had hij zich weer laten ontglippen. Zij waren nooit verder gekomen dan het elkaar aanspreken met 'u'.

Den klop van haar hart had hij nimmer vernomen, hij herinnerde zich slechts eenmaal de vereeniging van hun handen, zij droeg toen geen handschoen, de avond was guur en de hand die hij ten afscheid kreeg koud. En in een peillooze melancolie overdacht hij dat hij zijn vermogen had belegd in een huis hetwelk eeuwig te huur stond, waar niemand ooit navraag naar deed.

Door het glazen beschot van zijn privé-kantoor zag hij het publiek in onderhandeling met zijn personeel. Het was druk, hij bracht het toeristendom met karrevrachten vol naar de wintersport, en over een paar maanden ging het met karrevrachten vol naar de zomersport.

In de Elzas was ze geweest, natuutlijk met dien officier, in Mülhausen, het schoot hem ten tweeden male te binnen, thans heette het Mulhouse. Ja, daar had ze gelogeed met dien kerel met zijn sentimenteelen roomhoorn, hij kon hem daarom nóg haten.

Wanneer hij over het verleden was heengestapt waarvan ze hem geen rekenschap verschuldigd was, waarvoor wellicht niemand haar ten volle aansprakelijk mocht stellen, wanneer hij de zaak niet eerst had overhaast en toen laten litsen, - zou dan zijn leven maatschappelijk minder zijn geworden? Was zij een blok gebleken aan zijn been, of was hij misschien nog hooger geklommen? Zijn huis zou in elk geval bewoond zijn geweest.

En weer keek hij naar al die verlangende reizigers, die net als hij de bevrediging zochten buiten zichzelf. Was het zoo onmogelijk te onderstellen dat hij - zij beiden onwetend - háár ook eens met een van die karrevrachten had vervoerd naar sneeuwbergen of warm zeestrand? Plots werd zijn blik scherp, stond zij wellicht daar aan de toonbank een biljet te koopen? Maar dit beduidde waanzin, hij moest zich beheerschen.

Ja, dat was makkelijk gezegd, want nu juist overstroomde hem weer de brandende spijt dat hij den klopp van haar hart niet had gehoord. Het hart, die mysterieuse twee-takt motor. met zijn hoogen en zijn lagen toon, die zonder starter in werking komt en die geen starter opnieuw aan den gang vermag te brengen. Het hart dat onnaspeurbaar voor den medemensch zijn werk doet tot men het oor te luisteren legt, en dan trilt het heele gebouw van het lichaam door zijn gestamp. Het merkwaardig snelle stampen van het hart der vrouw. Het hart dat zijn rythme duizendmaal per dag wijzigt, en rhythmisch blijft zijn klopp niettemin. *Het hart, haar hart.*

Het scheen hem dat als hij dien eenen klop maar had gehoord voor één oogenblik, zijn leven rijk was geweest, en nu was hij straatarm.

Hij kon zijn gedachten bij niets anders bepalen, van het rapportje der werkcommissie dat hij na tien dagen ontving begreep hij geen syllabe. Hij hunkerde, hij reikhalsde naar het verleden, hij bezon zich op middelen zijn jeugd over te doen. Het was pure dwaasheid, maar de jeugd was niet anders.

...En op de vergadering viel er van den mensch van 1937 niets meer te bekennen. Hij nam al gauw het woord. Hij hoorde zich spreken, eerst nog met eenige verontruste verbazing, spoedig met volledige instemming van zichzelf. Maar er was niemand anders die hem bijviel.

Hij zei dat het van zakenstandpunt bekeken zonder twijfel heel loffelijk was tot een gelijkmatiger uitwisseling van reizigers te geraken, maar het leek hem plicht ook eens te gaan denken aan het belang van de reizigers. De reisbureaux, hij ook, stonden schuldig aan het aankweken van den hang naar afstandsrecords. De reiziger won er per slot niets mee, het was schande zooals er met hem werd gesold.

- Kunnen we, zoo vroeg hij, niet een anderen weg inslaan? Zeker kunnen we dat. We kunnen de menschen wat minder ver brengen, het tempo verlangzamen, meer gids zijn, wijzen op de werkelijk mooie dingen, en zoo dat het wordt begrepen, gelegenheid geven tot opnieuw bekijken, vooral ook het eigen initiatief, den zin voor persoonlijke ontdekking bij den toerist aanwakkeren. We wakkeren alleen het tempo aan, deze tijd is tempo, tempo, terwijl toch alle wijsheid sinds alle eeuwen ligt in traagheid. De toerist heeft vijftig weken gespaard

voor twee weken genot, wij leveren hem geen genot, we zijn leveranciers van kilometers. De toerist moet van de vijftig nieuwe weken de eerste helft kunnen teren op zijn schoone herinnering, de tweede helft moet hem licht zijn te dragen door de belofte van nieuwe schoonheid. Deze kudden, deze karrevrachten, dit koortstempo zijn den medemensch onwaardig, maar ook onszelf. Het eenig resultaat van het heden is een triomf van buurvrouw Meijer omdat zij zooveel verder is weggetrokken, en een schele blik van buurvrouw Willems die een plan tot overtroeven uitdenkt voor het volgende jaar. En de reis zelf is vergeten, trouwens zij was niet anders dan de traditioneele ontgoocheling omdat het geld is verteerd en er van nieuws af aan moet worden gespaard.

Hij verwachtte van zijn betoog geen heil, maar hij kon het onmogelijk verzwijgen. Hij was iemand van plichtsgevoel, van verantwoordelijkheidsbesef, de argeloozen die zich aan hem toevertrouwden verdienden betere behandeling. Nu, ze konden voortaan op hem rekenen. En zegevierend keek hij neer op de luisteraars, maar hij zag hen slecht, ze begonnen te vervagen, hij onderscheidde geen gezichten.

Toen - want aldus was zijn voornemen - stond hij voor het huis-te-huur. In den sigarenwinkel beneden vroeg hij, en terwijl hij daar wachtte en de winkelier den sleutel in de achterkamer halen ging, snoof hij den geur, en het was als vanouds: de geur der sigarenzaak van zijn ouders, dertig jaar geleden, de hartige kruidige geur der vele tabakken.

Revallier was op elke vraag voorbereid. Het sprak wel vanzelf dat hij niet voor zijn eigen behoefte reflecteerde naar dit bovenhuis. Hij had dan ook aan den winkelier gezegd dat hij bezig was een woning te zoeken

voor een oud echtpaar uit den kleinen stand dat van Rotterdam naar hier verhuizen wilde, maar de straat mocht vooral niet saai wezen. Zoo voorkwam hij een verbaasd, argwanend monsteren van de attributen van zijn welstand, zijn voorkomen van vermogend man. Zoo hoefde hij ook naam en adres niet op te geven. En straks kreeg de winkelier een gulden voor den spaarpot van zijn kinderen.

Hij verzocht den man geen moeite te doen, hij zou het wel alleen vinden.

Langzaam klom hij de trap op, een bovenaardsch verdriet begon hem te vervullen. Nooit was hij zoo dicht in den geest geweest bij Anna Linde, nooit zoo ver van haar af naar de stof, als thans nu hij de woning doorliep waar zij voor dertig jaar had geleefd en geen zweem had achtergelaten. Kleine ouderwetsche kamers, een alkoof, een keukentje, hier een uitzicht op achterplaatsjes met boenhokken, kolenkisten, en fladderende wasch, hoe vaak had haar diepblauwe blik gerust op dergelijk mistroostig panorama. Daarboven een zolder met een paar kamertjes afgeschuind door het snel toespitsend pannendak. In één daarvan had zij geslapen, hier, dit? Het behangsel was al zoo oud, best mogelijk had zij in bed liggend van dit patroon de bloemkorfjes in rijen geteld, gegroepeerd, zich overgegeven aan die onschuldige behangselplanimetrie waartoe een mensch die, pas ontwaakt, nog niet wil opstaan zoo gereedelijk komt.

Het was overstelpend zoet en jeugdig dit alles te bedenken, het maakte hem zwak van stand en gebaar, het was een heerlijke zwakte.

Maar het werd al avond, of er kwam sneeuw, het werd duister hierboven, in de schemering tastte hij de trap omlaag, en wist tevens dat de vlucht in zijn verleden

nog niet ten einde was, dat daar om den hoek nog een verrassing op hem stond te wachten.

Hij gaf den sleutel aan den winkelier terug, legde een gulden op de toonbank en koos een pakje sigaretten. Hij keek hem intusschen aan, deze jonge blonde man vertoonde gelaatstrekken die hem vaag vertrouwd waren.

Was hij niet haar zoon, en was zij niet Anna Linde die daar uit de woonkamer kwam?

De plaats van den winkelier is achter de toonbank, slechts in dat deel van zijn winkel voelt hij zich thuis, instinctief zoekt hij die plek. En zij, ofschoon niet verkoopend thans, gleed daar - hij hoorde haar niet loopen - naast haar zoon en keek hem van dichtbij aan. Zij was Anna Linde.

Hoe dikke lagen vernis de jeugd op ons gelaat kan leggen, onze oogen, ons haar, - eens begint het zijn donkeren glans te verliezen. Haar haar was wit, haar wangen waren wit, en haar oogen, deze schitterende scherven aardewerk gedoopt in kobalt, de ouderdom had ook haar oogen opgebleekt. Zij was volstrekt niet mooi meer, in het kunstlicht hadden haar trekken nog wel iets liefs, ook droeg zij een kleinen zedigen bril. Maar het hart moest nog snel stampen in dit lichaam dat zijn luister had verloren, een echt vrouwenhart, en het zou sneller gaan dan anders, want zij had hem herkend, en haar mond ging onbewust een weinig open.

Revallier steunde zwaar ademend op het blad der toonbank, er was in den winkel geen geluid dan dit en het gekraak van een doos lucifers versplinterend onder den druk van zijn handpalm. In zijn verwarring blunderde hij het er uit, zacht en dringend, haast fluisterend en niet beseffend welke woorden hij sprak:

- Uw hart, zei hij, uw hart, uw hart.

Haat lach weerklonk helder als vanouds, ze scheen beleedigd noch verwonderd, ze lachte, maar geen seconde later begon ze vreemd en raadselachtig op te bleeken, er kwam een koude binnen van de straat, de deur stond wijd open, een ijzige stroom omspoelde zijn beenen, iets als mist of sneeuw vlokte om hem heen. En het legde zich tot een vaster wit waartegen allerlei voorwerpen begonnen af te steken, een spiegel, een stoel en gordijnen....

Toen begreep Revallier dat hij hier eenvoudig door kierende oogleden had liggen dromen, hij was steenkoud, zijn hart dreunde, zijn knieën rilden, hij lag in zijn eigen bed. Het was wel een droom geweest, eenigermate, maar hijzelf was steeds duidelijker naar voren getreden als de leider van zijn eigen droombeelden, hij had ze geleid als een reisbureau een karrevracht toeristen, en hier was het eind van de trip en het begin van de usantieele ontgoocheling.

En juist heden was de veertiende dag, hij moest opnieuw naar Terminus. Hij had zich niet verslapen, dat gebeurde hem niet meer op zijn leeftijd, hij keek in het wintersche vroege morgenlicht van zijn kamer. Wel schudde hij den droom van zich af, maar hij moest niet denken dat 1907 thans in hem dood lag, verre daarvan. Zijn plan zou hij uitvoeren, van het huis, van het voorwendsel. Hij besloot zelfs het uit te voeren vóór de vergadering. Wanneer hij voortmaakte kon het nog gebeuren.

In zijn auto las hij het rapportje der werkcommissie voor het eerst met belangstelling door. Inderdaad, daarin stonden toch wel aardige dingen, Revallier geloofde dat degeen die toenmaals bedreigd had met de reisbelasting achteraf blijk had gegeven van den fijnsten neus, want

de Belg die aan het rapportje had meegewerkt kwam al over de brug, er was om te beginnen sprake van intensiever bezoek aan de bollenvelden in de lente, excursies van 2 à 3 dagen, Amsterdam-Nachtwacht, de pofbroeken, de kaasmarkt en den Afsluitdijk inclus. En geen herhaling meer van het verschijnsel van karrevrachten Belgen die alles wat eetbaar was meebrachten in de autobussen, tot thermosflesschen vol koffie toe, die hier geen geld rondstrooiden maar alleen de schillen en de dozen van hun eigen voorraden. Ja, er stak iets in. En terecht gaf het rapport den wenk meer contact te zoeken met de hotelhouders.

Er kon iets uit groeien, tot een participatie in de voordeelen zou men wel geraken, eerst moest men het plan beter omlijnen en tevens grooter verband leggen.

Zoo trok Revallier al rijdend uit het rapport zijn conclusies in die algemeene, weinig duidelijke termen waarvan de handel zich pleegt te bedienen wanneer het zaken betreft van algemeenen aard, de termen bezitten voor den handel toch een zeer stellige beteekenis, bijna verbergen zij deze beteekenis.

Revallier was met opzet een uur te vroeg. Hij deed zich voor het hotel afzetten, maar hij liep verder, de richting uit van zeuven acht zes. In hem kampten nog steeds twee menschen, twee levenshoudingen, twee eeuwen. Maar 1907 vertoonde duidelijk teekenen van afmatting. Toch, hij wilde het huis dat te huur stond bezichtigen, hij nam zich voor dat niet te doen als 1907, sentimenteel en weemoedig, maar als 1937, nieuwsgierig en uit een gril, hij wilde 1907 laten zien dat 1937 dit kunstje ook verstond, zonder er aan te gronde te gaan.

Revallier leefde van toen af zijn droom over voor zoover de werkelijkheid zich daartegen niet verzette.

Want het was vreemd - het vreemde ontging hem - dat hij niet dacht aan het adres, zoo ver weg, waar het huis was te bevragen, dat hij rechtstreeks afstevende op het huis zèlf. Rustig en beslist naderde hij zijn doel. Maar reeds uit de verte trof hem iets: het huurbord was niet meer aangenageld. Hij stond er voor: geen plakaten achter de ruiten. Toch was het nog onbewoond, en tegen het raampje in de voordeur las hij: sleutel verkrijgbaar bij de benedenburen. Ook hier dus weer een correlatie tusschen feiten en droom, hij merkte het niet. Maar hier ook was tevens de correlatie ten eind.

Hij ging den tabakswinkel in, daar stond een lange jonge man hoog blond achter de toonbank, hij leek op niemand dien Revallier kende of had gekend. Hij vroeg:

- Is het bovenhuis nog te zien?

- Nee meneer, zei de winkelier, het is al verhuurd, de nieuwe bewoners trekken er aanstaanden Maandag in.

In Revallier richtte 1907 zich nog zwak omhoog:

- Maar ik zie daar toch staan dat u den sleutel hebt, en daarom zou ik in elk geval wel graag....

Hij kwam er niet toe zijn zin af te maken, hij vond zichzelf een dwaas, wat moest die winkelier wel van hem denken?

De winkelier schudde slechts zijn hoofd, hij dacht niets.

- Nee meneer, de sleutel is ook al gehaald.

- Dan heb ik graag een paar sigaren.

En 1907 vervluchtigde en loste op, volledig, in de eerste wolken der sigaar die hij aanstak aan de gasvlam op de toonbank.

Vergadering bij Terminus. December, strenge vorst en ochtendmist. Daar hingen weer de pelzen, ook de zijne, tusschen enkele gewone winterjassen, daar stonden

de stokken met goud of ivoor. Het gezelschap was compleet en hij was op tijd en de koffie ging rond. Ieder was instinctief op zijn oude plaats neergestreken, het leek eender als voor twee weken, slechts had elk der vergaderden een in het Engelsch gesteld rapportje voor zich. En toch had er één opvallende verandering plaats gegrepen.

Wat heeft hij?

Wat is er met hem gebeurd?

Is hij ziek?

Hoe komt die man opeens zoo oud geworden?

In dezen geest stelde elk zichzelf een vraag. Maar Revallier scheen daarvan niets af te weten, hij had onbevangen handen gegeven en geglimlacht, en nu zat daar, ver uiteen, aan ieder einde der vergadertafel een bejaard man. De voorzitter, het kleine heertje dat zijn leeftijd graag zou willen toegeven, - Revallier, onbewust, haast argeloos. Achter de indrukwekkende lijnen van den ouderdom voelde men uit zijn gezicht den Dood staren, het merkteken der sterfelijkheid had zich reeds diep in zijn wezenstrekken gestempeld. En het was schokkend, Revallier scheen van zijn veroudering niets te beseffen.

Maar de voorzitter besepte evenmin, of hij deed alsof. In elk geval, hij zat hier voor iets anders. Hij hield in het Engelsch een korte inleiding om onmiddellijk daarna te verglazen, hij en zijn matwit boograam vormden weer het moderne kerkvenster, het kon daar gerust twee weken lang in dien erker hebben gezeten.

De stemming was aanzienlijk opgewekter dan de vorige maal, de buitenlanders toonden zich tegemoetkomend, daar durfde niemand smalen op de toeristische achterlijkheid van Nederland, - van Holland zooals men

zei. En anderen hadden ook hùn gedachten op papier gezet, en die van het belastingdreigement had allerlei reisstatistieken, heele getallencolonne marcheerden uit zijn mond.

En hij was ditmaal de man die de anderen stil maakte. Want niemand had zich nog precies gerealiseerd wat het zeggen wilde: het reizen als toerist. Maar deze cijfers waren enorm, de schattingen van de clubreizen, de groepreizen, de vereenigingsreizen vooral waren fenomenaal. Ontzaglijk, ontzaglijk, wat was dat een tak van nijverheid. Hoe men het noemen mocht, industrie of landbouw of handel, - er bleef een dikke boterham in voor de heeren, als men het goed aanpakte. En aanpakken wilde zeggen steeds grooter karrevrachten over steeds langer trajecten in steeds korter tijdsbestek. En behoorlijke prijzen, dat sprak. En goede samenwerking, en participatie, en uitwisseling, en organiseeren in groot verband met andere belanghebbenden, dat sprak ook.

De heeren werden er wezenlijk stil van, ze kregen ontzag voor zichzelf. De radio en de reis, zonder die twee was het leven op aarde niet meer te genieten, het publiek was gewoon wild op allebei.

Revallier zat te luisteren gelijk de voorzitter, bewegingloos. Zijn chauffeur, zijn personeel, zijn tafelenooten hadden zijn verandering opgemerkt, hijzelf wist van niets. In dezen eenen ochtend scheen hij alweer verouderd. Zijn huis stond niet langer te huur, de geduchte Eigenaar was er ingetrokken, stookte onverschillig barsten in den centralen oven dat de verwarmingsbuizen verkilden, en keek dreigend uit de twee vensters.

Revallier zelf wist daarvan nog niets. Wanneer bij oogenblikken zijn gedachten even afdwaalden van de besprekingen moest hij bijna grijnzen. Hij had nooit van

huizen gehouden, verdraaid nog toe, hij hield er niet van. Huizen vormden een heel slechte kapitaalbelegging. De narigheid als ze te huur stonden, de narigheid van huurders die niet betaalden en den boel ruïneerden, het was waarachtig niets gedaan. Hij stak zijn geld maar liever in zijn affaire, zijn wagenpark had vernieuwing en uitbreiding broodnoodig.

Het Friesche goud
Anno 1656
Marie Koenen

I Samenzwering

Nu doctor Albertus zich in het comptoir heeft teruggetrokken, en Magdaleentje met maerte Mayke naar de linnenkamer verdwenen is om bij het kalanderen te helpen, - ze is dertien geworden en moet zich nu verder in de huishouding bekwamen, - legt Vrouwe Hiske de hand op haar zusters arm, en zegt bedeesd:

‘Je verstaat, Neeltje, dat ik niet zonder reden zoo vroeg in het voorjaar heelemaal uit De Bilt naar Amsterdam ben gekomen. - We dienen eens ernstig samen te spreken.’

‘Ei lieve, heb je iets op het hart?’ vraagt Cornelia, altijd tuk op andermans geheimen. ‘Kom dan mee op 't salet. Daar zal niemand ons storen.’ - Zij is reeds de vijf treden op, die de eetzaal met het opkamertje verbinden, en houdt de tusschendeur uitnoodigend open voor de bezoeker. - Gisteravond is Hiske pas aangekomen, en dus nog onwennig in het nieuwe huis, waar ze voor het eerst bij haar zuster en zwager te gast is.

‘Wat ik op het hart heb, Neeltje,’ begint ze moeilijk, ‘geldt eigenlijk ons Uylenburghs allen evenveel.’ Ze laat zich neer in den armstoel door haar zuster bijgeschoven. De vrouw des huizes zelf zet zich op het bankje bij de klavecimbel, zijdelings, arm en hand licht op de toetsen gesteund.

‘Sinds broer Rombert dezen winter bij ons op bezoek was, zooals ik gisteravond al meteen vertelde’....

‘Dat was kort na Nieuwjaar, als ik het wel onthouden heb.’

‘Dus ruim drie maanden geleden, - en al dien tijd bleef ik tobben over wat hij ons meedeelde.’

‘Voor den dag er mee, beste, - je maakt me bezorgd.’

‘Bezorgd was je misschien toch al, om dezelfde reden en evenzeer als ik.... Kwade geruchten gaan als een loopend vuur om, zeker in de naaste omgeving, - en nu je hier zoo in één stad woont met onzen zwager Rembrandt’....

‘Je wilt me over Titus spreken!’ raadt Vrouwe Cornelia, en terstond is haar aandacht straffer gespitst. - Zij is zeven jaar jonger dan Hiske en ondanks haar twee en veertig zóóveel levendiger alsof er het verschil van ouderdom en jeugd tusschen haar beiden lag.

In de Aprilsche morgenzon, die door de in-lood-gevatte vensterruit jes heel het vertrekje doortintelt, - van zelf is dit al helder door de blanke vloermat, het zeegroen damastzijden muurbehang, de Venetiaansche spiegels, de kristallen kaarsenkroon, - in den klaarlichten dag hier, komt des te duidelijker uit, hoe Vrouwe Cornelia nog in vollen bloei is, en hoe dor en ouwelijk Hiske met haar bijzienden blik en haar ingehouden benemen.

Hoovaardig en behaagziek Cornelia, prat op haar adel, altoos en allereerst nog de dochter van wijlen den Leeuwarder Burgemeester, - maar dan ook een schoonheid, een voorname verschijning, - het fijn besneden gezicht stralend blank boven het hagelwit van den breedten platten kantkraag en het donzig zwart velours van jakje en rok.

Bescheiden Hiske, met haar stijf-wit matrone-kapje, haar stijf-wit plooiakraagje boven de knoopjesrij, de eenige garneering van haar degelijk bruinlakensch kleed. Ze heeft de handen in den schoot ineengelegd, knikt afwezig en zucht:

‘Ja, over Titus.... Om wille van Saskia's nagedachtenis. - Zij was toch de onze, de jongste van ons negenen. Misschien juist omdat ik de oudste ben, en wij zoo vroeg zonder moeder waren, heb ik als een moeder van haar

gehouden.... Maar als moeder mag ik blijkbaar niet gelukkig zijn.' - Ze doelt op haar jonggestorven tweetal, de kinderlooze. Maar al schieten haar de oogen vol tranen, toch houdt ze den blik groot-open op haar zuster gevestigd.

'En dat juist jij, met je echt moederhart,' zoekt Cornelia haar te troosten. Zonder in de verste verte den toon te treffen van ziel tot ziel. Bij wien of waar heeft zij dien ooit getroffen? Hier allermint - waar onderwijl haar bijgedachten in het verleden wroeten: - toen Saskia als huisgenoot bij Hiske en haar man woonde, tot ze bij-hen-uit trouwde met den molenaarszoon, weliswaar in die dagen op het toppunt van z'n roem.... Hoe zou hij anders hun oom Hendrick, den kunstkooper, een man van groot aanzien in Amsterdam, met daarenboven nog hun neef en voogd den weleerwaarden dominus Johannes Sylvius, tot zijn vrienden hebben gehad en tot zijn voorsprekers bij de overige Uylenburghs?

Hiske, die zich inmiddels heeft opgelegd beter voet bij stuk te houden, vermant zich tot het eigenlijke: 'Broer Rombert heeft ons ingelicht over dat Hendrikje Stoffels, en hoe de kerkeraad er tusschen is gekomen.'

'Zonderdat de twee in de Anthonie-Breestraat er zich in 't minst aan storen.'

'Bovendien schijnt Rembrandt met z'n kunst uit den tijd te raken, en ook door andere ons trouwens welbekende redenen in schulden verstrikt te zitten.... Mijn man en onze broer waren 't er over eens, dat bij dit alles het erfdeel van Titus deerlijk in het gedrang moet raken. Méér nog maak ik me bekommerd over de deugd van den jongen in een dergelijke omgeving.... Om kort te gaan, Neeltje, - de gedachte heeft me sindsdien niet meer losgelaten om dat beklagenswaardige eenig kind van onze

Saskia voorgoed onder mijn bescherming te nemen. Gerrit nam ik in mijn vertrouwen, en die zegt: dat ons huis voor hem openstaat.'

'De Van Loo's zijn anders niet zoo edelmoedig,' spot Cornelia. Zij kan het weten: Gerrit Van Loo, gemeentesecretaris van De Bilt, de echtvriend van Hiske, - en de hare: professor Albertus Van Loo, doctor in de rechtsgeleerdheid, zijn bloedeigen broers en gelijk van aard en aanleg.

'Je beoordeelt Gerrit verkeerd,' neemt z'n trouwe gade het voor hem op. 't Mag dan lijken, dat hij wat op den penning is, - maar dit komt juist voort uit z'n strenge levensopvatting. Die hem nu ook z'n plicht laat beseffen ten opzichte van dit jonge menschenleven.'

Cornelia doet er maar liever het zwijgen toe, nijpt alleen bedenkelijk de lippen samen, met een frons van nabetrachting tusschen de wenkbrauwen.

'Gerrit en ik zouden den jongen als eigen kind willen aannemen,' vat Hiske eindelijk haar bedoeling bondig samen.

Alsof dit niet tot haar doordringt, babbelt Cornelia er overheen: 'Indertijd hebben we immers al gedaan wat we konden voor Titus. Dat weet jij nog evengoed als ik: hoe we tijdens elk bezoek bij Saskia's ziekbed aandrongen op dat testament ten gunste van het kind. Alles behalve een aangename taak. Maar we leenden er ons toe op aandrijven van de overige Uylenburghs, met jouw Gerrit tot raadgever. - We smaakten tenminste de voldoening, dat Saskia veertien dagen voor haar dood een laatsten wil heeft onderteekend, wel in onzen geest, maar niettemin met haar eigenmachtige wijzigingen in Rembrandts voordeel. Herinner je maar goed, zuster, - heel haar eigen bezit heeft ze wel is waar aan haar zoon vermaakt, de

veertigduizend florijnen van haar Frieschen bruidsschat, - maar het beheer en vruchtgebruik er van voor den vader, zoolang deze niet zou hertrouwen.... Welnu: dat Rembrandt hertrouwd is, kan niemand hem aantijgen,' besluit Cornelia scherp.

'Nochtans,' voert haar zuster aan, 'zijn er volgens Gerrit alle termen aanwezig om hem te ontzetten uit de voogdij en uit zijn overige vaderlijke rechten. Enkel reeds de uitspraak van de kerkeraad ten opzichte van Hendrikje zou genoeg van kracht zijn.'

- Gerrit? denkt Cornelia, - ik doorzie je.... Aas jij niet zelf op de voogdijschap over Titus, die je den vader ontnemen wilt? en tegelijk op het beheer over Saskia's erfdeel, zij het dan zonder vruchtgebruik.... Wat voor dat schaap van een Hiske een gevoelskwestie is, zet zich bij Gerrit van Loo vanzelf in louter baatzucht om.... Maar den weg wijzen ze mij, dit echtpaar, met hun plan op dat wintersch dorp uitgebroeid.

'Waarom is Gerrit eigenlijk niet met jou meegekomen, om de zaak hier met Albertus te bespreken?' vorschte ze uit.

'Gerrit kon uit zijn ambt niet weg. Hij vindt trouwens, dat het geval mij genoeg ter harte gaat, om het voorshands aan mijn overleg over te laten. Mocht het oogenblik aanbrennen, dat er mannen in het geding moeten treden, dan staat hij klaar.'

'Hij laat jou dus, wat men noemt, de boontjes in de week leggen,' lacht Cornelia. Terwijl haar overpeinzingen verder spinnen. - Gerrit? De beroofde moeder op het gevoel laten inwerken, zoodat iedereen in de familie instemt, dat zij de aangewezenen is om tot haar troost dien pleegzoon toevertrouwd te krijgen.... Enkel gist hij niet, die geslepen Gerrit, hoe benard z'n broer en schoonzuster er voor zitten in hun kapitale Gouden Waag, die

een groter part van hun kapitaal opslokte dan ze eerst uitrekenden, - en hoeveel beter dan hij in De Bilt, wij hier in Amsterdam de vruchten kunnen gebruiken, die het pleegouderschap over Saskia's erfgenaam zou afwerpen....

Ze wacht zich wel, de uitgeslapen Cornelia, om aan het weekhartige Hiske iets van haar nieuwe illusie te benemen. Terwijl ze voor zich zelf al plannen smeedt om Hiske en Gerrit vóór te zijn en hém te slim af; met brief en woord zal ze de overige Uylenburghs bedekt beïnvloeden tot tegenwerpingen: dat een streng en stil huis op een afgelegen dorp immers geen tehuis is voor een opgroeienden jongenman, die daarenboven veel achterstand zal moeten inhalen eer hij de Hoogeschool kan volgen.... Slotsom: hoeveel beter op z'n plaats zal Saskia's zoon zijn in de van wetenschap en beschaving doortrokken Gouden Waag, onder leiding van een magister als de hooggeleerde doctor Albertus van Loo in persoon....

‘Weet je wat? Hiske’ - en Cornelia veert recht bij dezen plotselingen goeden inval: ‘We zullen doctor Albertus in ons vertrouwen nemen. Wel is hij nooit te best te spreken over Rembrandt - maar zeker is dat voor onze zaak nu des te beter. Aan hem zullen we al meteen een doortastend bondgenoot winnen.’

‘Mij zou het lief zijn,’ schrikt Hiske terug, ‘alles goedschiks te regelen.... Wanneer Albertus dat proces nog niet vergeten is hem door Rembrandt aangedaan’....

‘Vergeet het maar,’ valt Cornelia haar in de reden, ‘aangeklaagd te worden wegens laster!’

‘Zoo langgeleden toch.... Heel in den aanvang van Saskia's huwelijk, - in die dagen van hun jongen overmoed.’

‘t Is waar: wij Uylenburghs staken toen al dadelijk de

hoofden bijeen, geërgerd over de prachtlievendheid en de grenzenlooze verkwisting van den opkoming.... Toen al benauwd, dat Saskia's bruidsschat in minder dan geen tijd verdaan zou zijn. - Eere wien eere toekomt: Albertus heeft toen voor ons de kastanjes uit het vuur gehaald - niet zonder zich de vingers te branden'....

'De boete, die het hem kostte, is hem, dunkt mij, ruimschoots vergoed geworden,' zinspeelt Hiske, en voor het eerst zweemt er iets van een glimlach over haar gezicht.

Haar zuster werpt het hoofd wat uitdagend achterover, lacht ook. 'Ik weet wel dat de broers en zusters beweren: Cornelia gaf ten slotte alleen haar jawoord aan Albertus omdat hij zoo ridderlijk voor de Uylenburghs den slag opving'....

'Waar of niet, lieve, - spijt heb je toch nooit gehad van dat uiteindelijke jawoord?'

'Wie kan z'n lot ontgaan?' Cornelia haalt de schouders op, het verheimelijkt eeuwig echtelijk krakeel indachtig, bij wederzijdsche verwijten: hij over haar spilzucht, zij over zijn schraapzucht. Waarbij het verspillen het toch altijd van het schrapen gewonnen heeft. Getuige dit prachthuis en zijn weelde, haar rijke kleedij, en - de geldzorgen, die het evenwicht storen van de Gouden Waag....

'Na het noenmaal, Hiske, zal ik Albertus aan tafel zien tegen te houden. Leg jij hem dan alles wat Titus betreft maar eens uit, zooals wij dat besproken hebben.' - Cornelia vertrouwt dat de doctor tenminste wellevend genoeg zal zijn om aan z'n dubbel aangehuwde schoonzuster geduldig het oor te leenen. Terwijl zij zich zelve de wenschelijke toelichtingen wel toevertrouwt.

Ze heeft zich omgewend naar de klavecimbel, laat de vingers zoekend over de toetsen glijden, buigt zich even

voorover naar het open liedeboek, en begint met haar al min of meer verschraalde sopraan te zingen:

Ik heb lakeien en kamenieren,
 Die u het lijf versieren gaan.
 Daarom wilt uwen min aan mij besteden.
 Engel, laat varen al wat u gaat aan.
 Ach! - lief gepresen,
 Wilt mijn genesen,
 Ontfangt tot trouw te pand
 Een schoonen diamant....

Over haar schouder kijkt ze schalks of Hiske zich niet al te veel ergert over haar wuftheid.

Maar wereldvreemd Hiske knikt haar goedig toe. Er leeft in haar blik zelfs iets op van trots op die mooie zuster van haar, op de wereldsche groote-dame, die zoo schitterend de eer van hun adel weet hoog te houden...

Getroffen door die sprakeloze bewondering, komt Cornelia zich over Hiske heen buigen en kust haar vluchtig op de rimpels van haar voorhoofd.

‘Dit beloof ik je, mijn hart: we zullen Titus hier laten komen, - vandaag nog. Het kost ons maar een boodschap naar de Breestraat. Je zult hem zien, den zoon van Saskia.’

‘Als de Heere mij dat zou willen verleen!’

II

‘De kostbare steen’

Titus droomt, den blik van de groot open oogen onbestemd langs het teekenvoorbeeld heen, de teekenstift vergeten in de hand die de kin ondersteunt, de linker rustig naast het vergeten teekenblad op den hoogen pupiter. Toegewend zit hij naar den vensterkant, waar de kleine tafel staat met den zandlooper, de afgedropen waskaars in den koperen kandelaar, den opengeslagen foliant: het stilleven waaraan hij vandaag z'n krachten moet beproeven. Zóó zit hij, dat het daglicht vlak over z'n gelaat valt, het levensvol licht van April over z'n ontluikend wezen.

‘Wat ziet hij toch?’ vraagt z'n vader zich af, en het treft hem voor het eerst zooveel ook van zich zelf terug te vinden in Saskia's zoon. - Onwillekeurig begint Rembrandt met lichte penseelstreken dat droomverloren jongensgezicht, het menschwordend kind, te schetsen op het doek, dat den middaglang daar even vergeten vóór hem op den ezel heeft gestaan, als het perkamentblad vóór Titus vergeten op den teekenlessenaar ligt.

Maar Titus ontwaart de aandacht van z'n vaders blik op hem, een stroom die hem doordringt. Hij ontwaakt meteen tot de werkelijkheid: de teekenoefening! Dat allermoeielijkst stilleven. - Hij meent zich op verzuim betrappt en wil de taak haastig hervatten, buigt het hoofd al over z'n blad, de teekenstift gereed....

‘Stil nu, zeg.... Even wachten.’

Te laat. Een lach, de droefgeestige glimlach van immer, bevliegt het jonge gezicht met schaduwen, en 't wordt weer, zooals 't nu al ruim veertien jaar is geweest: Saskia's zoon voor z'n vader alleen herinnering aan haar....

Van den jongen kijkt hij weg, om dan maar alleen op het doek dat ontwakend eigen evenbeeld terug te zoeken. - Tintelt er, zoowaar, geen nieuwe hoop, een verwachting van herleving en geluk, in het licht, dat nu reeds schijnt uit de vluchtige lijnen en kleuren?

‘Is 't nog geen tijd, vader?’

‘Welzeker - 't is tijd! - Loop jij maar gauw de zon in.’

Ontheven staat Titus al recht. Haastig schuift hij het teekenblad tusschen z'n overige studies in het omslag.

‘Laat 'ns even kijken, wat je er van terecht brengt.’

‘'t Ging heelemaal niet vandaag.... Misschien morgen.... 't Is zoo moeielijk.’

‘Oefenen, vrind, - wennen. Oog heb je er genoeg voor. Maar je hand moet leeren tot het opbloeit uit je vingers zonder dat je het zelf meer weet.’

‘Zooals vader leer ik het toch nooit.’ Weer die klacht, z'n eenige wijze om uit te drukken, dat de overmacht van den grootmeester al te zwaar weegt op zijn schuchteren aanleg. - En Rembrandt zucht: ‘Je hebt gelijk. Voor jou deugt het niet bij mij.... Fra Angelico bijvoorbeeld had het jou beter kunnen leeren.... zoo dat je er echt gelukkig door werd.... Maar die is tweehonderd jaar dood.... Anders zou ik je in Firenze bij hem brengen. Dan kon je 't hem afzien het penseel in hemellicht te doopen en Engelen te schilderen zooals hij.... Hier kunnen we dat niet. Omdat we te veel tegen nacht en duister moeten worstelen, er telkens weer doorheen zien te breken.... maar de schaduwen blijven hangen aan ons penseel. Kende ik er maar één nog zooals m'n lieven Carel Fabritius.... Aan hem had ik je durven toevertrouwen.... Sinds die zoo vroeg is weggerukt - niets meer over dan een hoop veile kladders.... De enkelen, die wat meer beteekenen, slaan hun slag met wat ze bij mij afkeken, -

een ondankbare en verwaande bent, die jou voorgoed heelemaal van de wijs zou brengen.’

‘k Zou toch bij niemand anders willen leren.’ Titus huivert er van terug: hij, verwezen tusschen een troep levenmakers? Met z'n bang zoeken en tasten naar het eigenlijke?....

‘Toen ik vijftien was, Titus, verhuisde ik in Leiden van de Latijnsche school naar de werkplaats van meester van Swanenburgh, - en heb minstens op m'n hoofd gestaan van dolle blijdschap om dien ruil.... 't Is waar: je vader is altijd maar een ruwe kwant geweest, en jij bent nu eenmaal ons al te eenzelve troetelkind.... Toch zou 't mij verwonderen, als het schilderen er bij jou niet zat ingeboren, - zóó boordevol voelt je vader er zich van: schilderen al wat hij kan en moet. Schilderen en blijven schilderen. Of ze 't goed of kwaad vinden, - of ze 't betalen of niet, - en me hier nog zoo in een hoek schuiven.... Want dat doen ze. Dat zal zelfs aan jou niet ontgaan.... Niemand meer week na week, geen koopers, geen opdrachten.... Geen enkele leerling meer’....

‘Wel nog één,’ betuigt Titus z'n trouw door opgekropte tranen heen. Nog nooit heeft zijn vader zoo tegen hem gesproken.... Dicht is hij naast hem gekomen, drukt zich innig tegen hem aan, in den veiligen greep van vaders arm.

‘Ja, God zij dank, m'n jongen - wij samen. - Zie maar eens hier vóór je op het doek.... We beginnen zelfs op elkaar te lijken.... Dat ontdekte 'k opeens vanmiddag. En nu, tusschen het praten door, komt het er meer en meer in.... Ja zeker, juist zoo zat je te kijken.... blikte je een roemrijke toekomst in, Titus Rembrandts-zoon.... Onthoud goed wat ik je zeg: jij moet voortgaan later, waar je vader zal gebleven zijn.’

Dan zwijgen ze allebei, - in de schutse van vaders arm denkt Titus gerustgesteld: 'Later, als ik groot ben.' - Ze kijken naar dien jongen op het doek.

Als z'n vader het palet weer opneemt, zegt Titus stilletjes: 'k Zal dan maar gaan' .... en om niet nog meer te storen glipt hij met groote sluippassen naar de deur.

'Even wachten, vriend!' Het welbekend knarsen van de klink deed Rembrandt omzien. Hij is opgestaan. 'Ik heb iets voor je.' ....

'n Boek!' juicht Titus, en hij grijpt het duodecimootje uit de handen, die het plagend-hoog voor hem ophielden.

't Is om de vier plaatjes, - die heb ik er voor op koper geteekend..... Je mag het houden, hoor!.... Het heet "De Kostbare Steen" - PIEDRA GLORIOSA O DE LA ESTATUA DE NEBUCHADNESAR. - Jammer, dat het Portugeesch is.... Onze overbuur Menasseh Ben Israël, geleerde en boekdrukker tegelijk zooals je weet, heeft het verhaal geschreven en het op zijn eigen persen geprint.... Hij beweert, dat de steen die het beeld van Koning Nebuchadnesar vernielde, de zelfde was waarmee David den reus Goliath heeft gedood, en ook de zelfde waarop Jacob sliep, toen hij droomde van de ladder.... Dit is het koningsbeeld - blader maar verder: - daar het Gezicht van Daniël' ....

Minuten lang staan vader en zoon daar achter in de Schilderkamer bijeen, in het boekje te bladeren naar de afdrukken van de etsen, - de vader groot en stoer, de zoon kinderlijk rank en tener: - getaand en al diep doorploegd de ruige rosse zeemanskop van den vijftiger; mat blank het fijne jongensgezicht; - maar even diep beider donkere blik in z'n aandacht.

'Loop met je Kostbaren Steen maar eens bij Rabbi

Haham aan.... om te vragen wat hem dunkt van de gravuren.... Dan gaat hij vanzelf voor je aan 't vertalen en vertellen, zul je zien.'

Eindelijk is Titus dan toch op de trap naar beneden, overgelukkig met z'n pas verworven schat en in het vooruitzicht van dat bezoek bij Rabbi Haham. Want voor Rabbi Haham heeft Titus een aanhankelijke vereering. Bij ouden Rabbi Haham voelt hij zich wel evengoed thuis als bij z'n vader op de schilderkamer. Dan ook regelrecht wil Titus met z'n boekje naar dien eerwaardigen grijzen vriend van hem, den opperrabbijn van de Spaansche en Portugeesche Joden in Amsterdam. - Haham Saul Levy Morteyra, - de wijsgeer die een profeet gelijkt.

Titus is al bij de straatdeur. Maar de stem van Moeder Hendrikje doet hem omzien. - 'Titus ben jij daar? - Hoor eens even.' - Over de zwart-en-witte marmervloer van het voorhuis, rijk en warm van toon door de meesterstukken die er de wanden sieren, - gaat Titus terug naar den drempel van de achterkamer.

Met haar glanzend wit hulletje en haar kraakhelder halsdoek zit Moeder Hendrikje naast de lage korfwieg voor de groen-saaien gordijnen van de bedstee. Ze is bezig klein-zusje in de nachtkleertjes te steken, en houdt haar nu in haar hemdje met beide handen voor Titus omhoog. - Al het licht dat van de binnenplaats door het breede zijvenster in de achterkamer valt, schijnt hem samen te stralen over het kindje. Het kraait en spartelt. Titus knikt het toe: - Neeltje, lief Neeltje - en hij begint vanzelf met lippen en oogen grappige fratsen tegen haar te maken, begint te fluiten en te sjilpen als de vogels op de dakgoot....

'Wat ik je zeggen wilde, groote broer: er is een boodschap voor je gekomen.'

‘Voor mij?’

‘Een bode in livrei.’ Vermaakt door de grenzenlooze verbazing van den jongen, speelt ze nog even met z'n nieuwsgierigheid.... ‘een uitnodiging.... en nogwel voor vandaag nog.... Je wordt verwacht, Titus, in de Gouden Waag. - 'k Liet antwoorden, dat je zoodra mogelijk komen zult, - maar ik wilde op de schilderkamer niet storen.... Dus maar meteen op weg! - Wel te verstaan: niet zonder je eerst terdege op te knappen! 'k Heb je beste spullen boven al op je bed klaargelegd. Je moet er goed uitzien, als je bij je moeder Saskia's familie komt. Je vader en ik hechten daar aan’ ....

III

De hinderlaag

Nog geen half uur later wipt een edelknaap in 't wijnrood fluweel, op schoenen met roode hakken en roode rozetten, vlug en Echt de zes stoeptreden af van het vaderlijk huis; den goud-gegalonneerden mantel soepel om de schouders, zwierig de baret op de donkere lokken.

Op de Sint-Anthoniesluis, de brug vlak in de buurt, open kruispunt van de straat met de grachtkaden, is het nog heel wat lichter dan tusschen de hooge huizen van de Breestraat, Titus ontwaart dit meteen. Hij ziet den weerschijn van de late zon uit het spiegellend grachtwater glanzen over den baksteengevel van Rabbi Haham's stil huis aan den overkant. En hij is z'n haast al vergeten, - want dat huis van Rabbi Haham ziet hem met al z'n vensters even diep nadenkend aan als de Rabbi zelf naar hem kan kijken: zoo alsof je met alles wat je meent en zoudt willen heel stil maar voorgoed in zijn gedachten wordt opgenomen. - Wie zou geheimen kunnen hebben voor Rabbi Haham? En wat zou er ter wereld kunnen bestaan of ooit zijn omgegaan dat hij niet weet?....

Al over de brug, treuzelt Titus nog, besluiteloos. - Omdat hij er zoo gauw niet van scheiden kon, heeft hij z'n nieuw boekje maar meegenomen, - om het Magdaleentje te laten zien, beloofde hij zich zelf.

Daar zet hij 't plotseling op een draf. - Morgen dan maar naar Rabbi Haham. Nu wordt hij op 't Singel verwacht, en 'geen tijd meer verliezen' riep Moeder Hendrikje hem nog na.

De wijnroode page holt als een losgelaten rabaut de dwarsstraten door tusschen de Oudezijds grachten, de eene brug na de andere over; soms dicht langs de stammen

onder de boomen door, waar 't vol musschen zit tusschen het jonge groen. April! Gelukkig dat de dagen al zoo lang zijn, denkt Titus, aldoor bang toch al zoo laat te komen. Want hier, op den Dam aan, moet hij tegen wil en dank wel z'n vaart verminderen. 't Is er overdruk. Keuvelende wandelaars bij paren en in groepjes; kinderen aan 't ravotten; sjouwers met kordewagens; voerlui naast sleeperskarren en -sleden; veel vreemdelingen ook, negers en arabieren zelfs, veel zeelui aan wal, allemaal van de schepen aan den IJ-kant. Slenteraars, lanterfanter, een Italiaantje met marmotten, de doedelzakspeler, de berenleider.... Veel kijkers, vooral om en bij het stadhuis. Het prachtigste dan ook van de heele wereld. Zelfs in Venetië of Parijs is zoo'n stadhuis niet, hoort Titus zeggen in 't voorbijgaan.

Bij de overbruisende beweging omtrent de Torenluis moet hij uitwijken voor hoogbestapelde karren met zwaar stampende Ardenners bespannen. Haambellen rinkelen, zweepen klappen, voerlui vloeken. - Van de rustige linker Singelzijde kijkt hij naar de Appelmarkt aan den overkant, waar 't nog zwart van menschen krioelt, - één geroezemoes, - roepen, lachen, krijschen, loven en bieden, zingen en pijpen, alles rumoert er dooreen. Terwijl de schippers, moeders en meisjes al van de avondrust genieten op het schoongeboende dek van de leeggedragen koggen en aken in de gracht. Gezellig aan 't kouten met de bestevaers op den kaderand tusschen de stapels zakken, kisten, tonnen voor de pakhuizen bestemd.

Titus schuift dicht langs de stoepen en bordessen van het eene heerenhuis naast het andere. Te zoeken hoeft niet. Al eerder is hij hier geweest, en de Gouden Waag blinkt hem tegen in den gevelsteen van Oom Albertus' aanzienlijke woning.... 'de weegschaal van Justitia, de

godin der gerechtigheid' heeft Tante Cornelia hem uitgelegd bij z'n laatste bezoek hier, lang vóór den winter, - 'de gerechtigheid met het oog op de rechtsgeleerdheid van doctor Albertus van Loo.'

De straatdeur wijd-open?... Op de bovenste stoeprede blikte Titus het voorhuis binnen, en ziet daar doctor Albertus naast een ander voornaam heer, jonger dan hij, op de hooggerugde bank naast de staande klok zitten, welbehagelijk met hun goudsche pijp, in wolken toebacksdamp gehuld.

'Wel Titus Rembrandts-zoon,' begroet de doctor hem met nadruk, en verrast vraagt de bezoeker: 'Ben jij dat?' - Waarop de heer des huizes ook tot Titus: 'Sinjeur Crayers ziet je eerder aan voor een Franschen hofjonker, wil ik wedden.' - 'Hij lijkt tenminste bitter weinig op een noorderling,' vindt Sinjeur Louis Crayers, de notaris. - 'Toch geboren en getogen, van aver tot aver, tusschen onze mistige wateren,' verklaart de doctor, 'Hollandsch en Friesch gemengd.'

'n Ware opluchting voor Titus als z'n oom hem met z'n pijpesteel de gang inwijst: 'Je vindt het vrouwvolk achter in den tuin.'

Onder den monsterenden blik van de beide rookers uit, schiet Titus de diepe marmergang door. Over de binnenplaats komt hij, de keukens voorbij, eindelijk op de plavuizenstoep vóór het tuintje.

Tusschen de hooge muren vol klimop lijkt het stadstuintje eerder een groene binnenkamer. Wit overhuifd door den bloei van twee jonge pereboomen, ligt het daar keurig, de schelpenpaadjes hoekig om de vierkante perken vol roode tulpen.

Terstond is hier voor Titus enkel maar Tante Cornelia.

Rijzig staat ze daar en zelfbewust. In zwarte atlaszijde

heeft ze zich vanmiddag gestoken; nog ragger en fijner de kant van kraag en handlubben; parelen om hals en polsen; een ijle goudsnoer doorslingert het losopgekamde welig kastanjebruin haar.

Een vorstin schijnt ze Titus, en bij haar doordringenden blik, die hem peilt en meet, ontwaakt hij tot een hoofschheid sterker dan z'n schroom. Met aangeboren gracie buigt hij zich over de juweelig beringde vingers, die zij hem toesteekt tot den handkus. - Tóch een Uylenburgh, denkt Cornelia welgevallig. Opnieuw belooft ze zich zelve: - Hij zal mij niet ontgaan, - en meteen zoowaar spelen er al mogelijkheden voor een verdere toekomst door haar brein: 'Pleegzoon - schoonzoon' - tóch een Uylenburghs bruidsschat voor haar Magdaleentje. - Cornelia ziet wel, hoe verrukt het kind, fleurig in haar rozerood chineesch-zijden overkleedje, zich met beide handen aan Titus vastklampt. 'Waarom kom je zoo laat?' verklapt ze haar ongeduldig uitzien naar den speelmakker, wiens komst haar aan het middagstick werd beloofd.

'En dit is nu je Tante Hiske, Titus, de huisvrouw van je oom Gerrit van Loo, gemeente-secretaris van De Bilt.'

Verbaasd ziet de jongen naar deze derde, die zich zoo op den achtergrond hield alsof ze er niet bijhoorde. Ze steekt hem haar hand toe, bedachtzaam: 'Wel, Titusneef,' even verlegen voor hem als hij voor haar.

'Vind je niet, dat hij veel op Saskia lijkt?' Vrouwe Cornelia wil haar over dit plotseling verstommen heenhelpen.

'Ook weer niet,' overweegt Hiske. 'Z'n moeder leek me levenslustiger in haar jonge jaren.' .... Pijnlijk vraagt Hiske zich af, of dit al te ernstig kind wel zal tieren in hun uitgestorven huis? In geen geval zal hij er zelf nieuw leven en vroolijkheid brengen, zooals ze heeft ge-

hoopt, - dit wist ze al bij den eersten aanblik. - Toch ziet hij er eigenlijk heelemaal niet beklagenswaardig uit, - veeleer echt als een rijkemanszoon. Zoodat ze zich van den anderen kant dezen jonker in z'n staatsie-dos niet durft voorstellen tegenover haar steilen Gerrit, die al z'n troost en kracht steeds angstvalliger in de rechtzinnigheid zoekt.

Al te veel bedenkingen hebben Hiske weerhouden dadelijk moederlijk Saskia's zoon de handen op de schouders te leggen en met een hart-innig woord zijn hart te winnen. Nu blijven ze daar als vreemden tegenover elkaar staan, en moet zij het aanzien hoe Titus opnieuw heelemaal in beslag wordt genomen door z'n Tante Cornelia.

‘Maandenlang hebben wij je hier niet meer teruggezien, Titus.... Leer eens eindelijk dat je bij je moeders naaste familie ten allen tijde welkom bent, ook zonder uitnoodiging.... Wat heb je uitgevoerd sinds September?’

‘Aldoor met teekenoefeningen bezig, Tante.... Soms mocht ik vader ook helpen bij het afdrukken van de etsen.’

‘Moet dit dan toch doorgedreven? Bij je vader in het vak? Natuurlijk voorshands duvelstoejager bij de etspers en op de schilderkamer. Opleiding kosteloos.... Alsof het voor jou niet is aangewezen te studeeren en een magistraat te worden.... Zooals je moeders vaders was, de hoogmogende burgemeester van Leeuwarden, bij de eersten onder den adel van Friesland.... Je zult immers uit je eigen wel gewaarworden - het is je aan te zien - veel meer tot de Uylenburghs te behooren dan tot de boeren molenaars van wie je vader herkomt?’

Het bloed vliegt Titus naar het hoofd. - Is hij beschaamd of gebelgd? vraagt Cornelia zich af. En zij zwijgt dan maar wat ze er nog dieper kleineerend aan toe

wilde voegen: over den laatsten van de Weddesteger molenaars, z'n berooiden Oom Adriaan, wien het genadebrood bij z'n broer blijkbaar een zóó bitter brok was, dat hij er aan omkwam....

Magdaleentje, die welopgevoed het loslippig mondje dicht moet houden als groote menschen spreken, neemt het stil oogenblik waar om haar shade in te halen:

‘Wat heb je toch bij je, Titus? Wat is dat voor 'n boekje?.... Laat eens kijken.’ Ze heeft het hem al uit de hand gegrist.

‘Waar haal jij die manieren vandaan, kind?’ bestraft moeder haar hoofdschuddend. Maar het dochtertje heeft enkel nog maar oor en oog voor het boekje.... ‘Wat 'n rare woorden,’ vonnist ze, als haar het spellen van het Portugeesch mislukt.

‘t Is een mooi vertelsel over den Kostbaren Steen,’ - gretig begint Titus het haar uit te leggen, blij zoo opeens gered te zijn van Tante Cornelia's krenkingen.... Bijna immers had hij het uitgeschreid: Rembrandts-zoon van Rijn heet ik, en niet Uylenburgh....

Magdaleentje leunt tegen z'n schouder nu hij de bladzijden omslaat om de plaatjes op te zoeken - ‘de steen die het standbeeld vernielde was dezelfde als die van David, en ook dezelfde als die waarop Jacob sliep’....

‘Wat is dat voor een vreemdsoortig verhaal?’ komt Tante Cornelia er achterdochtig tusschen.

‘Onze overbuurman Menasseh heeft het zelf geschreven en op zijn eigen drukkerij gedrukt.’

‘Wat zijn dat voor jodenhoeken, waarmee jij rondloopt!’ valt Cornelia verontwaardigd uit.

‘Mij dunkt ook,’ - Tante Hiske voelt zich verplicht voor haar meening uit te komen, ‘dat zulke verzinsels het Woord Gods zijn heiligen ernst ontnemen.’

‘Geef mij dat boekje eens hier, Titus.... We gaan eens vragen, Tante Hiske, hoe Oom Albertus en Sinjeur Crayers over dergelijke valsche voorstellingen oordeelen.’

Met den Piedra Gloriosa in de fijne handen tegen het middel aan, - haar zuster ontdaan aan haar zijde, - wandelt de vrouw des huizes, als de godin der gerechtigheid in persoon, onder de bloeiende pereboomen op de tuindeur toe.... Dit boekje? Wat een prachtig aanknoopingspunt tot de verdere uiteenzettingen, thans in het bijzijn van den man die hun den weg naar wet en gezag kan wijzen, straks tot het onderhoud van Oom Albertus met hun toekomstigen pleegzoon.... Het geluk dient me, denkt Cornelia. 't Komt haar voor, dat met dezen Kostbaren Steen haar het lot van Saskia's zoon in handen wordt gespeeld....

‘Je hebt gelijk, Hiske,’ praat ze onderweg, ‘niets dan gevaren voor zoo'n opgroeienden jongen in het huis van dien libertijn.’

Titus is nog niet van den schok bekomen. Beroofd voelt hij zich. Ontsteld kijkt hij de twee met z'n boekje na. De tranen kroppen hem in de keel.

‘Moeder ook altijd!’ Dat is Magdaleentje, die met haar marokijnen schoentje op de schelpen stamp, dan zich vlak naar hem toewendt en van voren aan z'n mantelboorden rukt.... ‘Waarom zeg je niets? Je bent immers net zoo boos op moeder.’

‘Boos zijn? Ik? - Dat denk je maar.’ Alsof hij wakker is geschoten trekt Titus zich los uit haar greep. ‘Echt iets voor meisjes, boos zijn.’ - Hij wil zich groot houden, maar z'n stem is te schrill.

‘En toch ben jij nog boozter dan ik,’ plaagt ze uitdagend. Dartel geeft ze hem een tik en holt op een van

de perestammen aan, dien ze als een paal omgrijpt, terwijl ze heen en weer hipt en hem toeroept: 'Je kunt me toch niet krijgen,' met hooge gilletjes nu Titus haar uitlokken niet weerstaat, en toespringt. 'Ik niet en jij wel'....

Telkens ontglipt ze hem juist op het nippertje. En als hij haar eindelijk toch heeft gevangen - hoe komt het? - werpt Magdaleentje zich tegen hem aan, en moet hij haar wel even vast omstrengelen als zij hem. Wild zoent Magdaleentje hem op z'n wangen, en vóór het te willen of te weten zoent hij haar terug. - Meteen stoot hij haar van zich af. - 'Niet doen.' - 'Wel doen.' Magdaleentje gooit hem opnieuw de armen om den hals. 'Ik vind je zoo mooi. Ik wil jouw vrijstertje zijn.' - 'Mijn bruidje,' noemt Titus het met een liever woord.... 't Is immers toch maar spelen, bedaat hij z'n schrik van zoojuist. - 'Laten we doen: ik het bruidje en jij de prins,' blij ontwerpt Magdaleentje meteen het sprookje om samen op te voeren juist als echt, het tuintje hier een groot diep bosch....

'Kinderen, - binnenkomen!' In de achterdeur staat Tante Cornelia in de handen te klappen.

'Avondeten,' vult Magdaleentje laconiek aan. De betoovering is gebroken. 'Ik heb echt honger!' en opgewekt vliegt ze Titus vooruit het huis binnen.

Eerst aan tafel, in het feestelijk schijnsel van de luchterkaarsen, begint de jongen over z'n verwarring heen te komen. Smalletjes zit hij daar naast Tante Cornelia. Hij rechts, Magdaleentje aan haat linkerhand. Van Magdaleentje ziet hij niets, hoort hij niets: kinderen mogen niet praten aan tafel. Praten zou hij toch niet, al was hij geen kind meer, denkt Titus. Luisteren doet hij al evenmin. Want boven z'n begrip gaat het gesprek van

Sinjeur Crayers en Oom Albertus tegenover hem, rechts en links van Tante Hiske, die ook stilzwijgt maar wel toelustert, - neerslachtig.

Niets heeft Titus te doen, dan toe te tasten, als de gastvrouw hem telkens opnieuw lekkerbeten op z'n telloor stapelt: - eerst van de geurige kervelvlade; dan hoenderpastei; dan een paar groote brokken amandeltaart; ten slotte een heele berg van de sina- en gingimber confituur. Terwijl de huisknecht in zwart en grijs livrei met de zilveren koelkan omgaat om de roemers te vullen met lichtenden Rijnwijn. Ook den roemer van Titus. Kantig en koel is het geslepen kristal van den roemervoet tusschen z'n vingertoppen, wanneer hij voorzichtig nipt aan den wijn, die ijskoud is en toch z'n bloed met warmte doorgloeit.

Aldoor beter begint Titus zich thuis te voelen aan dezen disch met kristal en veel zilver en chineesch porselein tusschen de twee hooge vijfarmige tafelkandelabers. Van lieverlee wordt hem alles zelfs zoo vertrouwd, dat hij zich begint af te vragen waar toch eerder juist zoo alles al eens gezien en beleefd te hebben? Neen, op geen van de schilderijen thuis.... Veeleer in z'n gedachten, in dat spel van hem, waarvan geen mensch ter wereld iets weet: droomspelen, stilletjes over z'n boek of over het teekenblad heen. Voortaan met z'n bruidje samen.... Want - dat weet hij immers al - nu zal het altijd zoo blijven voor hem, al stiet hij Magdaleentje nog zoo verschrikt van zich af - zij het bruidje en hij de prins, - eender en toch ook weer heel anders dan zij en hij in werkelijkheid, hier elk aan een kant van Tante Cornelia. Waar zij tegen moeders mouw bijna in slaap valt en hij voor de tweede maal den wijn uit de koelkan in zijn roemer hoort kloppen.

Waakzaam neemt Tante Cornelia dat opnieuw gevulde glas van hem weg: - 'Er is een grens, jonker,' - een waarschuwing, die aanstonds aller aandacht op hem vestigt. De heeren lachen om z'n blos en z'n hopeloze verlegenheid. Alleen Tante Hiske neemt het voor hem op met een Bijbelwoord: 'Toen ik een kind was, deed ik als een kind.' - Weer goed wakker bedilt Magdaleentje wijsneuzig: 'Stuur ons maar liever weer naar den tuin, moeder.'

Schrik op schrik voor Titus. Maar hij kan toch opstaan en zeggen: 'Ik moet naar huis, Tante Cornelia,' - waarbij Tante Hiske hem opnieuw te hulp schiet: 'Ja, Neeltje, 't wordt hoog tijd voor Titusneef, - niets waard kinderen zoo laat alleen op straat, - zeker niet in een stad als Amsterdam.'

Onderwijl wisselen gastvrouw en gastheer een blik van verstandhouding.

Titus heeft z'n mantel al omgeslagen, als Oom Albertus hem nakomt in het voorhuis. - 'Ik zal je nog even dat boekje teruggeven,' zegt hij dat allen het hooren.

Niet gerust volgt Titus den langen hoekigen man in het comptoir. Bij het licht van de kaars, door den lakei hun nagedragen, schuiven hun schaduwen mede langs de witgepleisterde wanden.

Doctor Albertus duikt in z'n schrijfstoel neer, en wijst Titus den armzetel dichtbij, aan den smallen tafelkant.

'We moeten eens praten, jongeman,' begint doctor Albertus afgemeten. 'Het geldt ernstige zaken, die eerder levensvragen zijn te noemen. Je toekomst staat op het spel. Je moeders naaste bloedverwanten zijn je te welgezind om de dingen onverschillig op hun beloop te laten, bij de gevaren die je bedreigen.'

Door den goudgloed van de kaars blikte Titus hem zoo

onthutst aan, dat de doctor wat onzeker nadere bewoording zoekt. 'Niet onmogelijk dat je zelf aan je toekomst nog nooit hebt gedacht.'

Titus begint langzaam te begrijpen, dat het geenszins over het boekje gaat. - Z'n toekomst? - 'O jawel, Oom.' Meer en meer speurt hij onraad, - hij verschuift op z'n stoel en klemt de handen om de leeuwkoppen van de armleuningen.

- Zoowaar, hij zet zich schrap, de duimelot, - constateert Oom Albertus geërgerd, terwijl hij zonder hem uit het oog te verliezen met de vingers trommelt op het wetboek onder z'n linkerhand en met de rechter waardig langs z'n dun puntbaardje strijkt.

'Aldus?'

'Schilder wil ik worden, juist als vader.'

'Ha zoo!' kraakt de stem van den doctor. 'Of dat nu precies het ware beroep voor je zal zijn, jongeling? - Mijns erachtens zul je thuis wel genoeg ervaren, hoeveel zorgen er met de schilderkunst gepaard gaan.... Er is heel wat toe nodig om naam te maken en nog méér om dien hoog te houden.... Je vader - en ik moet toegeven, velen met hem, - meende een twintigtal jaren geleden niet anders, of hij zou hier in Amsterdam worden wat Rubens in Antwerpen is geweest.... Misrekening en zelfoverschatting, - bevorderlijk alleen tot een wissen ondergang. Hoogmoed komt vóór den val.... "Juist als vader".... Natuurlijk is je dat voorgepraat. Toch ben je intusschen wel tot de jaren des onderscheids gekomen, mag ik veronderstellen.... Hoor daarom eens van mij, dat kladden met verf een minderwaardig tijdverknoeien is, waarbij het maar enkelen gegeven is het tot een vaardigheid te brengen, die tenminste hun bestaan verzekert.... Zet je dat plan dus uit het hoofd. Vooral ook omdat er een verreweg eervoller loopbaan

openligt voor den kleinzoon van wijlen den Leeuwarder Burgemeester en voor onzen neef. Met raad en daad willen wij je voorthelpen op dien weg naar eer en aanzien in de maatschappij. Op alle mogelijke wijze je bijstaan, als het moest ook geldelijk. Maar dit is overbodig, omdat je de opleidingskosten ruimschoots met eigen middelen kunt dekken, jij die volgens het testament van je moeder haar eenige erfgenaam bent. Zeker heb je daar nooit over gehoord?’

Verbijsterd schudt Titus het hoofd.

‘Des te noodzakelijker dan, dat een ingewijde jou eens inlicht. Gegeven toestand en omstandigheden dien jij, ondanks je minderjarigheid, op de hoogte te worden gesteld van wat je rechtens toekomt. En ook behoort je te vernemen, dat je familieleden van moederszijde de handen ineen zullen slaan om voor jou je moeders versterf veilig te stellen. Om de treurige reden, dat het met je vaders zaken ellendig gesteld is, en de schuldeischers als gieren azen op wat hij het zijne noemt.... Bedaard blijven, jongmensch. Wat ik je hier zeg, is enkel tot je bestwil.... Vandaag of morgen zou je toch wel ter oore zijn gekomen, waar heel Amsterdam vol van is: dat je vader onlangs op het punt stond insolvent verklaard te worden. Hij kon het alleen maar opschorten door groote bedragen te leenen bij rijke heeren in de stad. Sinjeur Crayers heeft ze mij met name genoemd. - Waar moet dat heen? Het eene gat met het andere stoppen, noemt het volk dat.... Een bodemlooze put, waarin met de rest ook jouw erfdeel zal verdwijnen, - mits wij dit niet verhinderen. Zonder uitstel moet er gehandeld worden. Zelfs mag je den Heere God danken als het toch al niet te laat is. - Daarom, - morgen aan den dag wil notaris Crayers alles met je vader gaan be-

spreken. En omdat jouw tegenwoordigheid daar minder bij gewenst is, lijkt je Tantes en mij het beste, dat je maar vast hier blijft overnachten en voorloopig onze gast zult zijn in de Gouden Waag.... Naar de Breestraat sturen we wel een boodschap'....

'Geen boodschap sturen,' stoot Titus er uit, koortsgloed in de oogen.

'Wat bedoel je?'

'Dat ik liever naar huis wil.'

'Omdat je niet wijzer bent. Kinderen weten nu eenmaal hun eigen best niet en moeten zich door ouderen laten leiden en raden. Mij dunkt, dat je overdankbaar moogt zijn. Je Tante en ik wenschen niet beter, dan je zelfs voorgoed in ons huis op te nemen, heelemaal voor je te zorgen, je tegelijk met onze eenige dochter op te voeden alsof je onze eigen zoon waart. Uylenburgh zul je heeten'....

'Bij vader wil ik blijven!' roept Titus radeloos tegen die woordenrijke overrompeling in.

'Dus liever - op den duur maar tot den bedelstaf vervallen? Ten slotte toch bij ons komen aankloppen en de hand ophouden? - Een doodeter worden bij je moeders familie, zooals je oom Adriaan van Rijn 't bij je vader was?'

'Werken zal ik!' snikt Titus, - 'alles doen wat ik kan.'

'Voor den zoon van een bankroetier zijn de wegen gesloten.'

'Het is niet waar! Vader is geen bankroetier. Vader kan alles betalen met z'n schilderijen en etsen, - met alles wat hij verzameld heeft. Meesterstukken en kunstwerken, en antieke en oostersche dingen, - 't heele huis vol bij ons, de Kunstkamer, de Sijdelkamer.... Heeft

u dat dan nooit gezien? Rabbi Haham Mortejra zegt zelf dat er in heel Amsterdam niet nog zoo'n rijke verzameling is van kunstschaten, als Vader heeft.'

'Onnoozele bloed, - juist al die kunstschaten zijn je vaders ondergang geweest.... Maar gelukkig dan, dat ze er nog overbleven. Ze komen jou toe - om de veertigduizend florijnen van je moeders nalatenschap voltallig te maken.'

'Ik wil ze niet eens'....

'Je hebt niets te willen.'

'Vader en ik blijven toch altijd samen. Hij zegt zelf: later moet ik doorgaan waar hij zal gebleven zijn.'

'Al die mooiigheden, en zelfs je vaders palet en penseelen zul je dan samen met hem nog wel eens bij opbod zien verkoopen.... Maar ik denk aan het woord dat je Tante Hiske zoeven aanhaalde, jou betreffend: - toen ik een kind was redeneerde ik als een kind. - Of jij dus wilt of niet wilt: je moeders familie zal voor je zien te redden wat er nog te redden is.'

Titus heeft eigenlijk van het eerste oogenblik af al een heenkomen gezocht uit de benauwenis van dit comptoir. Sinds hij den naam van Rabbi Mortejra noemde, denkt hij weer aan z'n boekje.... Zonder z'n boekje zal hij niet weg hier.... mét z'n boekje morgen naar dien lieven Rabbi Haham.... Waarom ook is hij er straks maar niet aanstonds heengegaan? Dan zat hij nu sindslang alweer in de achterkamer bij moeder Hendrikje de wijze goede woorden van den Rabbi te overdenken.... zonder iets te weten van den haat van Oom Albertus tegen z'n vader.... Want dat is het, beseft Titus plotseling.... niets dan haat en nijd....

'Mag ik het boekje hebben, Oom?'.... Hij heeft het ontdekt op den stapel folianten naast den elleboog van

den doctor. 'Dan ga ik naar huis.' Iets anders dan z'n boekje is er op dit oogenblik niet meer voor hem. Heel z'n ontredde spijt spitst zich toe op die ééne noodzaak: z'n boekje zien terug te krijgen, - het boekje dat voor hem 'thuis' en de troost van Rabbi Haham beteekent.

Verbaasd over de onverwachte vrijmoedigheid van den eerst zoo bedeesden jongen, reikt doctor Albertus hem den Piedra Gloriosa toe: 'Hier, stijfhoofd, heb jij je prentenboek van Satan.... En nu maar als de wind naar dat rijkste huis van Amsterdam.... Je Tantes hoef je niet eens meer goeden nacht te wenschen... Ik zal haar wel zeggen, hoe Rembrandts-zoon dermate een aartje naar z'n vaartje heeft dat er met hem geen zee te bezeilen is.... En toch blijft de Gouden Waag voor je openstaan.... als je soms nog tot betere gedachten komt.... Onthoud dat goed.'

Titus is het comptoir al uit, krampachtig de hand geklemd om z'n Kostbaren Steen, z'n eenig houvast.

In het schaars verlichte voorhuis hoort hij Magdaleentje hoog en schel van boven roepen: 'Hier komen, Titus.' Hij ziet de witte schijn van haar nachttabberd en een schim van haar gezicht, tusschen de spijlen van de trapleuning. Wankel tast hij naar den klink van de voordeur en is al op straat.... 'Nooit meer.'.... Z'n knieën knikken zoo, dat hij bijna valt. Hij hoort z'n hart bonzen. Z'n ooren suizen. Alles beeft en siddert aan hem.... En toch loopen, loopen.... aldoor vlugger, de duistere straten door, naar huis toe.

IV

Avondpsalm

Buiten adem gooit Titus muts en mantel en ook z'n boekje op een stoel naast de achterkamerdeur, en staat daar met brandende oogen versuft Moeder Hendrikje aan te staren, die rustig bij de kaars, tusschen tafel en wieg, zat te naaien, - maar nu, verbaasd, in het eerste oogenblik hem ook star aanziet....

‘Maar jongen, wat is er gaande?’

‘Och,’ - hij komt dichterbij, laat zich dof neervallen vanzelf op z'n gewone plaats aan tafel, waar z'n avondbrood, tusschen twee tinnen telloren bewaard, op hem te wachten staat. Weerzinnig schuift hij het van zich af, ziet opnieuw Moeder Hendrikje aan, bezeerd en hulpeloos. Dan smakt hij het gezicht op z'n arm, en barst in doffe kreunende snikken uit.

Hendrikje is al naast hem, legt voorzichtig de hand op z'n hoofd, en als hij bij die aanraking opschokt, houdt ze hem moederlijk in haar armen omvangen en sust hem als een klein kind.... ‘Zeg het me maar.... Waarom zou je 't mij niet zeggen?’ troost ze teeder. ‘Niets in je hart verkroppen, jongenlief.’

‘Alles weet ik,’ snikt Titus.

Daar staat Hendrikje verslagen. Doodsbleek. Toch kan ze er eindelijk uitbrengen: ‘Spraken ze over mij in de Gouden Waag?’

‘Ze willen me daar in huis - dat 'k student zou worden - of anders, zegt Oom Albertus, een bedelaar.’

Opgelucht, dat ze er haar misschien toch wel buitenlieten, - paait Hendrikje mild: ‘Laat ze toch praten,

jongen. - Wat hoef jij je van zoiets nou aan te trekken? Alsof wij jou zomaar zouden afstaan! Je hebt je vader toch!

‘Als vader eens wist wat ze van hem zeggen!’

‘Wel.... 't zou zeker juist goed zijn, als hij dat wist. - Om er zich tegen te verdedigen. - Je vader? Met hoofd en schouders staat hij uit boven je oom Albertus en alle anderen.... 't Ging zeker over het geld?.... Zeg 't maar ronduit.’

‘Dat twee groote heeren aan vader geld geleend hebben, en de heele stad het weet - en dat het toch niet helpt - dat toch alles verkocht moet worden’.... Titus blijft steken. Het afschuwelijke ‘bankroetier’ wil hem niet over de lippen.

‘En zeker ook over het testament van je moeder?’ polst Hendrikje angstvallig.

‘Dat moeder rijk was.’

‘En alles van haar voor jou.... al dat Friesche ongeluksgoud!.... ja, ja - zoo noem ik het. - Met allen eerbied voor je moeder Saskia, - zonder haar rijkdom was 't beter geweest.’

Maar Hendrikje beheerscht haar heftigheid al. Ze schuift een stoel bij. - ‘Laat ons liever eens rustig alles onder de oogen zien, Titus.... Ik zei daar wel: ongeluksgoud - en al heeft het wezenlijk niet veel goeds gebracht, jou mag het toch niet ongelukkig maken, zooals het bijna al bezig schijnt te zijn.... Dat wil ik niet. Beter daarom dat je maar alles weet.... Ook zonder haar bruidsschat, Titus, zou je vader zeker evenveel van je moeder gehouden hebben, - maar ze was nu eenmaal rijk en voornaam. Daarom wilde je vader ook een rijk en voornaam man naast haar zijn. Dat begrijp je toch wel? - Hij wilde, dat alles om haar heen bij haar zou

passen. Niets kostbaar genoeg voor Saskia. - Je ziet nog op de portretten, hoe mooi ze was en hoe rijk uitgedost. - Almaar meer moois zocht en vond je vader voor haar. - Eerst juweelen en kleeren als voor een koningsvrouw. Langzamerhand ook alles wat je nog in de kunstkamer ziet. En meesterwerken van andere groote schilders, waar vader soms met jou zoolang voorstaat om je alles te wijzen.... Zelfs van Rafaël immers, en Michel Angelo.... ik leerde het ook al. Allerlei andere Italianen nog - en ook uit vroeger tijd hier in 't noorden - is 't niet Lucas van Leyden? dat kon ik het best onthouden, en Jan van Eyck, die in Brugge woonde. - En denk eens aan al die mappen met teekeningen en etsen en prenten - waarvan onze burens Menasseh en Rabbi Haham zeggen - en zij kunnen het toch weten - dat er nergens op de wereld zoo'n complete verzameling is. Jij weet de namen beter dan ik - al hoor ik ze wel, wanneer vader en jij samen in die kunstboeken zitten te studeeren - ja juist - Titiaan, Mantegna, Dürer, Holbein, Breughel, Rubens zelfs....

‘Zooveel kwam er bijeen, dat je vader en moeder eindelijk wel een groot huis moesten bouwen om alles een plaats te geven naar behooren. Dit rijkemanshuis, waar elke kamer een schatkamer werd. Alles voor Saskia van Uylenburgh - pracht en praal moesten haar omstralen.... Het klinkt als een vertelsel, dat hoor ik zelf wel. En toch was het echt zóó en niet anders.... Onderwijl schilderde je vader maar voort, en zocht en kocht maar.... Rekenen kan hij nu eenmaal niet, - alleen maar schilderen en etsen en van mooie dingen houden, - en al te goed en te gul zijn. Wie klopt er ooit vergeefs bij hem aan? Geven met volle handen, dat is zijn aard.... En alles bleef wel goedgaan hier in huis.... Tot je moe-

der ziek werd. Hebben ze je veel over haar verteld in de Gouden Waag?’

‘Alleen dat ze zoo rijk was, en van adel, en de dochter van den Burgemeester van Leeuwarden’....

‘Natuurlijk, die adel zit hun al even hoog als die rijkdom, - en dat je vader uit den Leidschen molen herkwam, kan dat grootvolk hem nooit vergeven.’

‘Zou Moeder Saskia veel verdriet hebben gehad?’ Titus is heelemaal tot kalmte gekomen bij de inwijding in dat verleden, waarvan hij het eigenlijke tevoren nooit van iemand vernam.... Nu zou hij ook alles willen weten, vooral over z'n moeder.

‘Veel meer geluk dan verdriet zal ze gekend hebben,’ antwoordt Hendrikje nadenkend.... ‘jarenlang zeker geluk bovenal.... Ze had immers je vader, - ook bij het leed. Dat droegen ze samen. Toen haar kinderen een voor een stierven, nog in de wieg. Eerst je broertje, dat naar z'n grootvader Uylenburgh Rombertus heette. Dan een zusje en nog een zusje. - Toen kwam jij, en je bleef - maar zij werd ziek en voelde zeker wel den dood naderen.... Zoo'n heel klein kindje te moeten achterlaten, dat is eerst verdriet voor 'n moeder.’

‘Maar door den rijkdom is ze dan toch eigenlijk niet ongelukkig geweest?’ Titus voelt wel, dat er nog meer moet volgen - zeker wel het allertreurigste van het bedroevend verhaal.

‘Ik zou zoo zeggen,’ overweegt Hendrikje, ‘dat zij er nooit zelfs maar aan gedacht heeft zich in 't minst over haar bruidsschat te bekommeren. Alleen op het laatst. Dat kwam er voor haar toen nog bij. Enkel door de schuld van de Uylenburghs. Tegen je welbespraakte Tante Cornelia en je overwijze Tante Hiske was zij niet opgewassen. Vader heeft me dat eens ooit verteld, hoe

ze telkens kwamen zeuren over het geld, bij haar ziekbed, en hoe hij die twee haar gang maar liet gaan. Zelfs den schijn wilde hij tegenover de Uylenburghs vermijden zich om hun geld te bekommeren.... Toch bezweek je moeder niet heelemaal voor hun aandrang. Ze was je vader te welgezind om niet tegelijk zijn toekomst met die van haar eenig kind te verzekeren. En zoo kwam dat testament tot stand: alles voor jou, Titus, en voor je vader het vruchtgebruik bij de voogdijschap, - zoolang hij niet zou hertrouwen.... Later zul je alles beter begrijpen, - maar nu we er toch over praten, wil ik je dit wel zeggen - die ééne bepaling van dat testament is een ramp geworden voor ons allemaal hier. Je moeder kon dat vooruit niet weten, en bovendien het is haar voorgepraat'....

‘Van dat heele testament wil ik niets!’ roept Titus uit, nu hij ziet dat er groote tranen uit Moeder Hendrikjes oogen springen. Hoe zij 't nu is, die het gezicht in de handen verbergt en siddert en schreit: - ‘Niets meer dan opspraak en ellende.... en ons allerliefste klein-Neeltje, dat ze een bastaard durven noemen. Te moeten hooren: er kan geen zegen rusten op een huis, waar de zonde woont, - prijsgegeven en in den steek gelaten’...

Daar voelt Moeder Hendrikje de hand van Saskia's zoon op haar hoofd, juist zoo lief als zij zooeven haar hand op het zijne heeft gelegd. En ze komt tot bezinning, - ziet schichtig naar hem op, en zucht: ‘Luister maar niet naar mij, jongen. M'n hart is er te vol van, tot barstens toe. Later, dan zul je mij vergeven, - jij wel - dat weet ik zeker. Ik ben maar een Waterlandsch huismanskind, Titus, een boerendochter uit Ransdorp - toch ken ik Gods Woord genoeg, om er zeker van te zijn, dat er iets bestaat waardoor straf en vloek evengoed als haat en

kwaad overwonnen worden: - de liefde, Titus, - sterker dan de dood.'

Moeder Hendrikjes stem klonk op het laatst als de toon van een te strak gespannen snaar bij het breken. Eer leek het Titus, of het toch niet haar stem was, maar een lichtflits, die met dat ééne woord - liefde - zoo diep z'n hart trof.

Met ingehouden adem zag hij haar aan, en zij hem.... Juist als daar opeens ook z'n vader is. Verwonderd blijft die staan: - 'Zwarigheden?' - Verrukt veert Titus op, en slaat hem de armen om den hals.... 'U moet het in snippers scheuren, vader, dat testament, het in den haard verbranden'....

'Wat is er in vredesnaam toch aan de hand?'

'Ze zijn in de Gouden Waag tegen hem bezig geweest,' licht Hendrikje toe.

'Laat ze praten, jongen.'

'Tot een bedelaar zou ik opgroeien, zegt Oom Albertus.' Alles wat hij ginds in het comptoir moest aanhooren, begint Titus zoo dicht bij z'n vader bijna belachelijk toe te schijnen, 'en u zult een bankroetier worden!' Van het afgrijselijke woord kan hij opeens een grap maken. Wat is die stoethaspel van 'n oom Albertus ook, vergeleken bij de machtige onverzettelikheden van een man als mijn vader, denkt Titus trotsch. Nog nooit is hij er zoo trotsch op geweest de zoon te zijn van dezen man, zoo rotsvast en geweldig als een reuzeneik.... Zoo is het: aan zoo'n eik in de bosschen moet Titus denken, hier bij z'n vader, en bij Oom Albertus aan een notenkraker....

'Morgen, m'n jongen, neem ik jou aan m'n hand mee naar de Weeskamer - en word jij de bezitter van een rijk heerenhuis in Amsterdam en van zooveel juweelen

en allerkostbaarste kunstvoorwerpen, als ik maar op je naam kan laten overschrijven.... Heel de stad zal dat hooren, en dus ook je Oom Albertus en je Tante Cornelia en alle andere Uylenburghs. - Maar nu geen woord meer hierover. Geen woord ooit hierbinnen over geld of zaken, dat weet Moeder Hendrikje sindslang. Onthoud jij dat ook voortaan.... 'k Moet er zeker van zijn, tenminste ergens ter wereld pais en vree te vinden, altijd en onveranderlijk.... En nu kom aan! 't Is slapenstijd. We zullen bidden.'

Rembrandt verplaatst den lichter, en stelt zich achter den lezenaar aan het hoofd van de tafel. Zoekend slaat hij de bladzijden om van z'n Moeders ouden grooten Statenbijbel. Dan vouwt hij de handen en buigt het ontbloote hoofd tot voorbidden. Ten slotte leest hij, woord na woord diep overwogen:

'Ik heb lief, want de Heer hoort mijne stem, mijne smeekingen. - Want Hij neigt Zijn oor tot mij; dies zal ik Hem in mijne dagen aanroepen. - De Heere bewaart de eenvoudigen; ik was weggeteerd, doch Hij heeft mij verlost. - Ik zal wandelen voor het aangezicht des Heeren in het land der levenden'....

Tusschen de zware kolommen en de olijfgroene damastgordijnen van het vorstelijk praalbed op de Kunstkamer - de laatste jaren is hier z'n slaapstee - ligt Titus met groote koortsoogen wakker in het schijnsel van de handlantaam op de bedde-trede. Almaar suizelen en zingen hem die laatste woorden van vaders avondbede door het hoofd:.... 'in het land der levenden'.... Wat zeggen wil, verklaart Titus eindelijk aan zich zelf: dat alles goed en gelukkig zal worden en blijven. Dus ook, dat hij Magdaleentje tòch wel zal terugzien, en dan

zeker zonder meer zoo verlegen te zijn om met haar te spelen van het bruidje en den prins. Zij in haar rozerood kleedje, en hij zoo blij alsof het Paaschmorgen is....

‘Magdaleentje? Wat is er? Sta je daar wezenlijk? - Sta je daar tegen den muur mij aan te kijken?’ - Verwonderd komt hij rechtzitten in het groote ledikant - en meteen weet hij wel beter: - niet Magdaleentje maar vaders groote schilderstuk tegen den kamerwand, waarop z'n moeder Saskia staat uitgebeeld, heel jong en de mooiste van allen, - met de eene hand vol bloemen, in de andere een omwingerden tooverstaf - Flora, de lentefee - stralend in haar prachtgewaad, met een trillende veer van edelsteenen en een krans van paarlen bloesemend op den ijlen sluier over den weelderigen harenstroom....

Zonder het zelf te weten staat Titus met de lantaarn opgeheven het stralend bloesembruidje aan te zien. - Tusschen de schilden, kurassen, helmen en hellebaarden, de assagaaien, bogen, pijlenkokers, jachthoorns en hertengeweien, de lieren, harpen, trombonen en tamboerijnen, die de muren van de Kunstkamer bedekken, - lacht zij hem toe en wacht....

Magdaleentje? Z'n moeder Saskia? - Nog, als hij weer onder de eiderdonzen dekens ligt, blijven hij en zij elkaar aanzien - over de lantaarn heen. En ze fluisteren elkaar stilletjes toe: - ‘in het land der levenden,’ - dat geheim van haar en hem, hun wachtwoord....

Tot zij zich over hem komt heenbuigen, - zoo dat haar sluier en haar zonneblonde haar ook hém omhullen, mét den geur van de bloemen in haar hand. - En hij, bij haar kus op z'n gesloten oogen, insluimert met een gelukslach.

De koningsweg
Marianne Philips

De moeder had de kinderen nu allen aangekleed om zich heen. De meisjes kregen de roodwollen kapertjes stijf om de ooren getrokken. Jaantje en Chiel knoopten elkaar de bouffantes om, ze trokken strak en strakker. - Ik zal je wurgen, - zei Chiel en gaf een ruk, maar moeder waarschuwde: zachtjes! De vader lag nog te snurken in zijn kooi. Hij hoefde pas het laatst gewekt, hij ging niet mee naar de nachtmis. Maar hij zou wachtlopen voor alle schuiten.

De moeder telde, ze telde altijd als ze met alle kinderen gelijk van boord ging. Rinus en Chiel en Jaan en Anton en Grada en Marietje en het kleine Freja op haar arm. Alle zeven.

Ze keek naar de lamp en de kachel. Toen tikte ze den slapenden man op den arm. - Allo Marinus. - Hij gorgelde en bleef slapen. - Allo Marinus, ik moet nu weg. - Hij sliep nog. Daar galmde een klok, meer klokken, alle klokken. - We komen te laat! gilde Marietje. De moeder schudde den man aan den schouder. - In den Kerstnacht luidt het langer, dom dingske. - Ze schudde harder. Het gromde achter in zijn keel en toen kwam hij wakker overeind.

- Ik ga Marinus. - Hij knikte. - Kleed je aan, het luidt. - Ze raapte haar rok bijeen en klom het kajuitstrapje op, de kinderen volgden in een sleep. - Voorzichtig bij de plank, Marietje! - De keeshond stond toe te zien tot ze allen goed op den wal waren, toen schudde hij zijn pluimstaart en liep achteraan. In den blauwgroenen hemel fonkelden sterren en een blinkende maan. De rivier gleed duister, men wist niet vanwaar en waarheen. De moeder legde den wollen doek over het kopje van den zuigeling.

Op alle aken en tjalken, de heele vloot, brandden lichtjes, overal trokken de troepen van vaders en moeders en kin-

deren weg. De mannen klommen vooruit tegen den dijk, langzaam, ze zetten hun voeten alsof ze klompen droegen maar het waren schoenen. Knobbelige voeten in schoenen, ze liepen er onwennig van; een schipper loopt op toffels. De vrouwen schoven voort, de lange rokken op de hielen, en een kind aan iederen kant met een handje aan den mantel. Boven aan de ka vonden de mannen elkaar en zij gingen voorop, de handen op den rug, zooals ze liepen over de schippersbeurzen, schippers die loopen en wachten. Ze liepen op tegen den hoogen wal, ginds lag de kerk. Achter hen aan gingen de vrouwen en daarachter rommelde een kudde kinderen die joelde; bijwijlen draaide een moeder zich om en riep schel een naam. Maar ze glimlachte zelf om het hooge gedaver en gelach achter haar rug.

- Nu stil, zei de moeder, hoor de klokken. - En ja, van overal galmden ze, hoog over de huizen. De kinderen knepen elkaar in den arm, de kerk was zoo uit den hemel op het plein gevallen. De ramen straalden als een pinksterwei vol boterbloemen en alles van licht. Twee jongens liepen op een drafje om de kerk, de roode en blauwe mantels der heiligen glansden, een witte duif hing te vliegen en de rozet boven de deuren was een gouden zon. - Allé liggen Kees, - en ze stapten binnen.

De moeder schoof al in een lage bank, niet naar voren, maar het hoogaltaar konden ze zien, op de teenen. Och, ze moesten ervan zuchten: het bestond, maar hoe kon het bestaan? In het roefje, in de kajuit, stooten de kinderoogen van vlakbij tegen elk ding en in de verre lage weiden die voorbijtrekken, vinden ze niets dat stilstaat en blijft. Maar het hoogaltaar is niet te ver en toch hoog en licht, het staat stil en men kan het bekijken tot de

oogen verzadigd zijn en men alles blijft zien, ook als de oogen dicht willen. - God woont er in dat gouden huisje, zegt de moeder, als ze stil zijn, zullen ze het straks zelf zien. - Woont God in de kerk? - Natuurlijk, wie anders is zoo rijk, dat hij er wonen kan? - De vergulde kronen dragen op iedere punt een lichtje, alle kandelaars schijnen, de witte palen, die kaarsen zijn, branden met een stille gouden vlam. Aan den boeg hangt een kleine olielantaarn, een schipper kan niet in de kerk wonen. Het kleine Marietje is al in slaap gezakt tegen haar moeders arm.

Andere menschen schuiven naast hen aan, de warme kerk loopt vol. Het koor zingt: Vrede op aarde; de vaders hooren het en een enkele denkt aan Spanje, een enkele maar, want de krant is duur. Dan: de Herdertjes, en de vaders glimlachen; ja, een schipper en een herder, ze kijken in de verte. De jongens zitten bij de mannen, hun duffeltjes gedrukt tusschen de donkere duffels. Als ze groot zijn, zullen ze zorgen, dat ze iedere Kerstmis aanleggen in de stad met de kathedraal.

Weten de priesters en de koorzangers en de mooie misdienaartjes wel hoe hoogwaardig ze zijn, nu ze worden weerkaatst in de ziende, luisterende schipperskinderen? Misschien. De handen van den officiant bewegen zich plechtig, hij heeft zijn handen gewasschen in den zomerschen Melkweg eer hij de monstrans mocht heffen en toonen; de misdienaartjes zwaaien lichte schapewolkjes uit hun wierookvaten, in de lente hangen die weer boven de rivier. De zangers en het orgel staan altijd al halverwege den hemel, maar de hemel staat open vannacht, er waait muziek uit. Op het altaar heeft de pastoor zijn gouden misgewaad geleend van Sint Pieter, wie anders draagt zulk een

mantel? De stadskinderen moeten iederen morgen naar de kerk, het is een koud steenen paleis, waar altijd hetzelfde gebeurt. De schipperskinderen gaan maar een enkelen keer naar een huis van God; daar straalt alles van licht, omdat aan Hem de hemel hoort waarin zelfs de zon kan ondergaan.

Maar de jongen Rinus kan den priester niet zien. Hij denkt, ik ben bijziend; maar het is niet zoo, hij is halfblind. Hij weet het niet en de moeder weet het niet; de moeder weet alleen, dat hij de bruggeseinen niet ziet als ze hem het roer laat houden, en hij verwondert zich dat het hoogaltaar dit jaar een wazige lichte verte blijft, waaruit een stem spreekt. Maar aan zijn linkerhand staat een klein altaar, dat kan hij zien. Moeder van Altijddurenden Bijstand bid voor ons. En zij glimlacht; een breede rij lichtjes schijnt op haar voeten, korte en lange kaarsjes, alle verschillend. Het licht is rossig en zacht, zijn oogen hebben het liever en hij staart in de gulden oogen van de Moedergods, zoover kan hij zien. Het zijn moederoogen, die kent hij. De gouden hartvlammetjes op de kaarsen knikken naar omhoog, ze waaieren en stijgen; tusschen de oogen en de vlammetjes trillen orgeltonen. En onderwijl hij kijkt, staat boven iedere vlam een gloeiend hart, een menschenhart. Het bidprentje onder zijn kussen heeft ook zoo'n rood, vurig menschenhart, nu staat er een te kloppen boven ieder vlammetje. En om ieder hart hangt een prentje: een kind dat schreit, een heer die schrijft achter een tafel, een vrouw en een man samen in een bosch. Hij heeft dit nog nooit gezien, maar het beteekent iets, dat weet hij zeker, wat kan het wezen? Zijn het de menschenharten die de kaarsen hebben aangestoken? in de kerk kan alles. De vlammetjes spiegelen in zijn oogen,

het is allemaal heerlijk dichtbij, van binnen dichtbij, een hand vat een kaars en ontsteekt die aan een andere; wien behoorde de hand? Iemand. Moeder van Altijddurenden Bijstand bid voor ons, opdat we helder zien.

Zijn broertje stompt hem in den rug. Hij vergat te knielen toen iedereen knielde. Het hoogaltaar is nog dezelfde schitterende vlek. Te ver.

Beneden aan de kade gaat de schipper op zijn stroeve beenen. Voorbij de Jonge Alida, voorbij de tjalk van Vorst, de aak van de Maatschappij, zijn eigen schuit de 'Vertrouwen'. Dan keert hij om en loopt terug langs zijn eigen schuit, de aak van de Maatschappij, de tjalk van Vorst, de Jonge Alida, de houten loods van den sleepdienst. Als hij bij den hoek van de loods naar boven kijkt, ziet hij het roodverlichte raam van de Moffin hoog boven zich op de kade. Hij rukt zijn rug om en loopt terug langs de schuiten. Achter en naar het midden, waar ze vier aan vier gemeerd zijn aan elkander, liggen nog menschen te slapen. Protestanten. En menschen zooals hijzelf, menschen die niet naar een kerk gaan. De vrouw had het kleine Freja niet willen thuislaten, eenmaal in het jaar moet Gods zegen gaan over een kind. Hij schurkt zich in zijn duffel. Nog een uur eer ze terugzijn. In jaren heeft hij geen kerk van binnen gezien, zijn handen willen niet meer in elkaar.

Boven aan de kade slaat een huisdeur. Korte stapjes trippelen op de keien. Hij snuift en kijkt omhoog. Vrouwen. Goddome. Hij zet zijn hakken tegen den steiger en beent verder, vier schuiten, vijf schuiten, de Jonge Alida, de loods van den sleepdienst.

Bij de loods staat de Moffin. - Ho schipper. Jezis ben jij het? - Ja, ik ben het. - Ga mee naar boven. - Ik

loop wacht. - Er is hier nogal wat te halen! - Ik heb het beloofd. - Ik heb geen mensch vanavond, alles naar de kerk, je kan blijven. -

Ze heeft haar handen onder zijn oksels gestoken en fluistert aan zijn oor. De schipper zet zijn kaken op elkaar, twee lange groeven staan over zijn wangen, maar hij duwt haar niet van zich af. Vrouwen. Goddome. Zijn nek staat strak.

Onder de schuiten leeft de rivier. Kabbelende watergeluiden lopen langs de scheepsboorden, de rivier is diep, breed, breed; overal loopt het water als een koningsweg door de wereld. Wat is, daarbij vergeleken, de doode gladde autoweg bovenop de kade? Hij heeft zijn duimen in haar nek gedrukt. - Mee met jou? Bij mij kan je komen, hier, achter de loods. - Vooruit maar, - zegt ze en trillert dan plotseling een dom schoolwijsje, - Kuckuck, Kuckuck ruft es im Wald. - De rare toontjes schieten omhoog en vallen daar ergens neer onder een straatlantaarn. - Hou je bek! - zegt de schipper en duwt de heupen van de Moffin voor zich uit in het duister. Boven, aan de kade toetert de claxon van een stilstaanden auto.

Den volgenden morgen pakt de moeder uit. Buiten hangt de grauwe lucht vol ongevallen sneeuw, de kajuitsraampjes zijn grijze vierkanten, uit de petrolielamp zakt een zuinig lichtringetje. Twee worsten, een baaltje erwten, een half pond koffie, een zakje suiker en een prent. De moeder knikt naar haar tafelvol.

De prent is voor Rinus, maar het Freja mag hem het eerst zien. Rood en blauw en groen en goud, Maria met het Kind. - Pas op, zegt de moeder, ze zal het vernielen. Prik het naast den crucifix, dan zien we er allemaal wat van. - Neen, zegt de man. Hangt er nog niet genoeg van

dien rommel? Doe weg. - Het is een goedkoope prent, de Moedergods heeft den korten rechten neus van de Moffin.

De schipper klopte zijn pijp af en stond op, de vrouw luisterde. Ér ging gerucht over de schuiten. Stemmen riepen over en weer, mansvoeten sprongen over de dekken, hol van de eene schuit op de andere.

Op de kade stond politie. En een marechaussee. De Rotterdammer van de Maatschappij liep erbij te schreeuwen met zware gebaren, zijn grijze heerenhoed hing hem achter op zijn rooden kop. De schipper stootte de kajuitsdeur los.

- Alia Marinus. Gaat erbij. Ze moeten jou ook hebben. Op het bureau. -

De schipper trok zijn hoofd terug. Moesten ze hem hebben? Waarvoor? Ze konden hem krijgen. Hij wist nergens van.

Hij trok zijn schoenen aan en zette zijn zwarte pet op. De Rotterdammer droeg een hoed. Hij voer voor de Maatschappij, hij was niet meer dan een knecht van de Heeren, maar een hoed moest het wezen, zoo zijn de stadslui. - Ik ga naar den wal, zei hij tegen de vrouw. - Kom je thuis eten? - Ja, waarom zou ik niet? -

De Rotterdammer vloekt en slaat met zijn vuist op de tafel, maar praten doet hij gedempt en kijkt onderwijl naar de kierende deuren. Een tasch met gesmokkelde deviezen, waarom niet? hier kan hij het zeggen. Hijzelf heeft geen scha, het was maar kapitaal van een jood, maar hij wil ginds zijn goeden naam houden, er zit winst aan.

De politie haalt de schouders op. Maar in dit land mag geen tasch met geld wegraken. Waar was dan het geld?

- Tusschen het schot van de kajuit. Niemand wist het dan hijzelf en de man die het hem zag opbergen. - Dan moet zijn mannetje uit Duitschland komen getuigen. -

De schipper staat erbij en luistert. Nu moet hij antwoorden. Ja. Hij heeft wachtgelopen, het was de afspraak. Verleden jaar was de Geertruida gezonken en niemand die het zag, waarom kan onder de ka geen diender patroeljeeren? - Met jouw praatjes hebben we niet te maken, heb jij wachtgelopen? - Ja. - Anderhalf uur lang? En niets gezien? - Ja. Anderhalf uur lang. En niets gezien. -

Het staat al opgeschreven.

Het oliestel ruikt door de erwtensoep heen. De kinderen kluiven aan de worstvelletjes, de schipper spuwt ze uit. - Je had het niet mogen aanpakken, we zijn niet arm genoeg. - De vrouw zucht. - Moet het dan nog minder? -

- Ja, zegt de man, het zal nog minder worden. - Hij weet het. Het is zijn bloed. Hij heeft al eens een vent gestoken. Hij verzuimt de vrachten als een vrouw lonkt. Nu heeft hij valsche getuigenis gegeven. Zoo zal het verdergaan. Hij is eerst zesendertig, er zal nog veel met hem moeten gebeuren. En bidden kan hij niet, zijn handen willen niet in elkaar, zijn knieën buigen niet. Het is een vloek misschien, hij heeft het nooit recht gekund. Hij heeft altijd het andere moeten doen, - dat waarvoor men waarschuwt.

In den laten wintermiddag drijft een tjalk langs zij de laatste schuit. De spelende schipperskinderen op den wal hebben het gezien, ze roepen: Age is gekomen! en stuiven uiteen naar hun schuiten. In de roefjes en kajuiten wordt alles helderder. Age is gekomen.

Zijn kajuit is geel, de boorden machtig blauw, het zeil is een bruinroode bolle vlerk. Age laat zijn zeil neer en bindt het op. Later zien de kinderen den rook uit het schoorsteentje stijgen. Ze kijken. Alles wat Age doet, is waard dat men ernaar kijkt. Nu staat Age dus daarbinnen te koken.

Age vaart heel alleen zonder vrouw of knecht. In zijn kajuit staan maar twee stoelen; wie bij hem wil komen, moet alleenzijn. De moeders mogen een kind meebrengen, maar als het ouder wordt, beleest Age het alleen.

Al de schuiten wisten nu, dat Age was gekomen. Schipper Hoekstra fronste de wenkbrauwen boven zijn bijbel, het is zondig om te varen op den dag des Heeren; maar zijn vrouw zocht al naar den laatsten brief van haar zuster, die met kanker lag, - als Age den kanker al niet kon genezen, hij kon de pijnen doen minderen. En overal, op alle schuiten, glom de hoop. De oude grootvader op de Gijsbertus Johannes riep, ze moesten Age halen. Hij was bediend, dat is waar, hij kwam niet meer omhoog, hij poepte bloed. Maar Age kon hem belezen voor een rustig doodsuur, dat was zeker. Age nam den tijd voor een mensch, men voelde: het doet goed.

De moeder zei tegen Rinus: - Je moet eens naar Age gaan en hem zeggen van je oogen. - En ze streek over zijn vlassen jongenskuif. - Ik heb nu geen geld voor een dokter, maar Age weet of het loonen zou. - Ja, zei de jongen, morgen ga ik, want ik kon het hoogaltaar niet meer zien. Maar mooi is het toch in de kerk. -

- Ga naar Age, raadde de schipper den Rotterdammer, hij weet verloren zaken te vinden. - De Rotterdammer grijsde hem spottend onder zijn pet. - Goed voor schippertjes zooals jullie. Ik hou me maar aan de recherche.

- Dat doe je dan, zei de schipper en draaide zich om op zijn hiel.

Dien avond stonden ze nog laat aan den kant. Als de een terugkwam van Age, ging de ander. Ze wachtten zwijgend, een schipper weet wat wachten is, ook de vrouwen. Enkelen kregen kruiden, maar ze hielden ze in den zak; men sprak niet over dat wat gebeurde in de kajuit van Age.

Later stond een hooge zilveren maan met een stoet van sterren recht boven de vloot en het vlietende water. Beneden waren alle lichten gedoofd, de vloot sliep. Alleen de pijpekop van den schipper glom ergens donkerrood op den wal bij zijn loopplank. Hij wachtte. Als Age gemeerd lag, gebeurden soms vreemde dingen; hij voelde zich hopen.

Maar er gebeurde niets. Hij klopte zijn pijp af tegen zijn zool. Boven aan de ka floot de Moffin zachtjes uit haar raam. Hij dook de kajuit in en schoof naast de vrouw die sliep. Zijn handen waren vuisten.

Rinus is den tweeden Kerstdag bij Age gegaan, hij brengt niets mee terug. - Ga naar den oogendokter, zei Age. Maar het is ook niet zeker, dat die helpt. - De moeder voelt haar hart geknepen; het is Rinus, de oudste. - Ga naar Age en hoor hoe het staat, - zegt ze tegen den man.

De schipper veegt zijn voeten op de mat, buiten de kajuitsdeur van Age, het is zindelijk daarbinnen. Een man alleen houdt den boel reiner dan een vrouw. De kajuitswanden zijn bruingeboend grenen, er hangen portretjes van een vader en een moeder, dat is alles. Geen spiegeltje, geen prenten. Twee rieten stoelen en een zeildoektafel,

een pijpenrek. En een kist voor de klecren, waarop nog een kind zitten kan.

In een hoek ligt de foxterrier. Een terrier is geen schippershond, maar Age duldt geen ratten in zijn schuit.

En midden in de kajuit staat Age. Hoog, pezig, grijs, stil.

- Daar zijt ge, zegt Age. Waarom nu pas? -

- Het is voor den jongen, - zegt de schipper afwerend.

- De jongen wordt blind, zegt Age, maar vertel het niet aan de moeder. Stuur hem naar den oogendokter, misschien rekt die het nog. -

- Dat jong, - zegt de vader en er gaat verdriet van zijn hoofd naar zijn hart. Het is hartsverdriet, maar het kan gedragen worden, er is niets aan te verhelpen, een mensch is maar een mensch. Blind te zitten in het donker! Zijn oogen knippen.

- En toch ziet hij meer dan jullie, zegt Age. Hij heeft het tweede gezicht, ik weet het. Maar zwijg erover, het is komende. -

De vader fronst het voorhoofd. Onder het schippersvolk zijn er meer die zien met het tweede gezicht, ze zien lijkstoeten, al jaren vooraf. - Het is een ongeluk, geen geluk, Age. Men ziet alleen de ellenden. -

- Men ziet ook de remedies, zegt Age, maar men moet leeren ze te zien, ik zie ze. Rinus moet ge bij de paters geven, misschien zal hij de heiligen zien en de menschen kunnen helpen. Hij zag vreemde dingen in de kerk, maar hij vertelde het niet thuis, zoo zijn kinderen. -

- Ik ga dan maar, - zei de schipper en bleef zitten. Age knikte. - Vertel me nu het uwe. -

- Er is niets. -

- Ik zie schuld in je, man. -

- Wij zijn allen schuldig. -

- Geen praatjes, zegt Age streng. Er is schuld in jou, wat gaan de anderen je aan? Ga biechten, je loopt krom van de schuld. -

Age is niet Roomsch. Maar een Protestant is hij ook niet. Schipper Hoekstra zegt, hij is een vrijgeest; wat mag dat wezen? De schipper zwijgt, Age moet meer zeggen eer hij antwoorden kan.

- Geloof je dat God bestaat? -

- Ja, zegt de schipper. Maar weten doe ik het niet. En biechten is goed voor vrouwen en kinderen. - Hij is al opgestaan.

- Ik heb je gewaarschuwd, zegt Age. Ga biechten, man, je bent Roomsch geboren, het is je weg. Over een dag of wat kom ik weer langsvaren, dan spreek ik je nog. -

- Morgenochtend vaar ik weg naar het Noorden. -

Age zegt niets meer. Zijn oogen gaan toe.

Nu is het Kerstmis geweest. Alle schuiten zijn weggevaren. Alleen de Vertrouwen en de aak van de Maatschappij liggen nog aan den wal. Ze moeten blijven liggen, voor de recherche.

- Laat hem liggen blijven, zegt de Rotterdammer, hij heeft het toegelaten, in den Kerstnacht. - De schipper ziet op de rivier, de stroom gaat snel, zijn hart bonkt sneller. Zijn hand grijpt al in den broekzak naar het mes. - Geen flauwe kul, zegt de bleeke rechercheur, geen mot maken, liggen blijven, zoo gauw het kan, hooren ze jullie onder eede, dan kan je wegvaren. Laat je mannetje uit Duitschland komen, het hoeft niet ambtelijk te wezen. -

De Rotterdammer en de schipper loopen langs elkaar heen, het gaat erom, wiens schouder het eerst den ander raken zal. De schipper kijkt strak in de pupillen van den Rotterdammer, zijn hand duikt weer in den zak. En de

Rotterdammer stapt haastig binnenboord. Geen gaten in zijn huid! De schipper heeft er zelfs geen glimlach voor.

Boven aan de ka, in het bierhuis, zitten nu al twee dagen de Rotterdammer en zijn knecht. Ze biljarten en drinken bier. Ja, hij heeft nog centen, de smokkel was niet van hem en de Maatschappij betaalt loon. Als ze niet biljarten of drinken, vertreden ze zich op de stoep en roepen naar het raam van de Moffin. De Rotterdammer kent haar van vroeger, hij blijft soms boven, urenlang.

Beneden aan het water sjouwt de schipper langs het leempad. Een half uur stroomaf tot de steenbakkerij en weer terug. Dan stroomop tot de andere steenbakkerij. Door den motregen. Het water klotst op de kribben. Hij heeft een lading kleiers in, ze moesten al gelost wezen, het zal schadegeld kosten. Zijn pijp hangt koud in zijn mondhoek, hij heeft geen tabakscenten meer, alleen nog een pruim. Die steekt hij achter de kiezen.

Als hij opklimt naar de ka, stapt de Moffin naast den Rotterdammer naar de deur van het bierhuis. Hij staat er al bij. - Zeg het nog eris! Wat heb ik toegelaten in den Kerstnacht, vuilak? - En hij spuwt den ander een straal op zijn schoenen. - Kalm nou, zegt de Rotterdammer, er is pen dame bij, - en schiet het bierhuis in.

Zoo. Laf is hij dus ook nog. Er is vuiligheid aan die zaak.

Hij fluit den kees. Hij houdt anders niet van een hond op zijn hielen, maar wat doet een mensch, die zich loopt te vervelen? Hij zoekt aanspraak.

Dan gaat hij het stadje in met den kees.

De torens van de kathedraal steken grijs omhoog in de watergrauwe lucht. Beneden is het kerkportaal modder-

bruin. Daar hangen de papieren. Biechthooren: Heden niet.

Zoo. Dat is dat. Het gaat niet eens.

Maar hij duwt toch de zijdeur open naar de donkere kerk. Hij kan evengoed hier zitten als buiten lopen. Een werkster dweilt en schuift stoelen. Een loodgieter legt een leiding en slaat op een gasstang. En nog zitten er mensen te bidden. Door de ramen valt het namiddaglicht grauwer en grauwer, de reeks kaarsjes aan het Maria-altaar gaan rossiger glanzen. Jaja, daar zit hij nu in de kerk. Wat wil Age toch?

Dan draagt de meid haar emmers weg en de loodgieter legt zijn gereedschap bij elkaar. Het electrisch licht gaat op, alles tegelijk, er schuiven ook meer mensen binnen. Vale vrouwtjes, kinderen, oude mannen. Het hoogaltaar is nog donker. Maar een koorknaap steekt zuinig om-en-om een paar kaarsen aan en dan staat ook de kapelaan op het altaar.

Achter in de kerk zit de schipper het te bezien. De gebogen ruggen en de handen die den rozekrans schuiven. Hij hoort een eentonig geluid van mompelende stemmen, die zich aanhaasten achter den galm van den kapelaan. - Bid voor ons, bid voor ons, bid voor ons. - Hij staat op en steekt zonder erg zijn vingers in het wijwater; buiten veegt hij ze droog aan de vacht van den kees, die geduldig op zijn achterwerk zat te wachten. Dan zet hij zijn kraag op tegen den regen en denkt: Nu ga ik dus geen kerk meer binnen.

Dien middag is de moeder naar den oogendokter geweest met Rinus. Ze stond op de mat en zei daar al tegen de meid: - Ik heb geen geld. Maar het is mijn oudste. - Er zijn nog goede mensen, de oogendokter is naar voren gekomen.

Nu moet Rinus dus naar een gesticht. Het kan nog beteren, zei de dokter. Maar in het gesticht leeren ze vast wat noodig zou kunnen zijn. Toen begreep ze wel dat het mis was, zoo'n dokter kan niet meer zeggen.

Mijn Rinus! Ze heeft hem een reep gekocht en is teruggelopen naar de schuit, het Freja moest op tijd drinken hebben.

Nu zit de moeder met het Freja aan de borst. Een zuigeling is het schoonste in de wereld. Het zachte kopje past warm in het holletje van den arm. En dat klokken van het keeltje en het vochtige zuigende mondje! En de rust! Dat is het. De rust. De groote kinderen brengen en toonen, de moeder zit en glimlacht en knikt. Het Freja zuigt; de olielamp schijnt over de tafel, waar de kinderen een stuk krant kleuren en knippen. Rinus en Jaan wasschen af in de kombuis.

- Zoo, nu de andere, - en ze verlegt het Freja. - Chineezen zijn geel en Japanners ook, waar Moeder? Maar het bloed is gewoon rood. - Ze kleuren verder met de tong tusschen de tandjes. Ja, denkt de moeder, Rinus moet weg en de kleiers komen niet meer gelost op tijd, maar het kon altijd nog erger. Ze weet al jaren, dat er altijd nog erger is, dan dat wat gebeurt. Hoe zou een mensch anders dankbaar blijven?

De man loopt langs de kade. Er is daar een droge plek onder het scherm van het stalletje met de patattes frites, de bokking, de mosselen. Hij blijft staan en snuift; gerookte bokking is hartig. Hij steekt zijn hand in den zak, er zit nog een dubbeltje in de punt van zijn beurs, waarachtig. Dan hoeft het ook geen bokking te wezen, hij stapt verder naar het bierhuis. Als hij er aankomt, houdt een vrachtwagen toeterend stil. Een moffenwagen. Zoo.

Binnen zit de Rotterdammer met de Moffin, de schipper zet zich in een anderen hoek. Buiten toetert de vrachtwagen. - Bier! - maar die twee daar zijn opgestaan. Wat donder, - hij zet zijn vuisten onder het hoofd, - er is iets met dien claxon en de Moffin, er is wat; goddome wat is het? -

Als de Rotterdammer aan de deur schichtig zijn kant opkijkt, weet hij wat het is. Nu weet hij het. Aha, maar nu weet hij het! De vuilak! De bunzing! Zijn vuist valt op tafel. Den kellner met het bier loopt hij opzij. Ja, maar nu zal hij ook op het bureau! Buiten start de auto met de twee mannen in de cabine, de Moffin ziet den schipper en kijkt dan langs hem heen. Jou loeder! wacht maar, jij komt ook aan de beurt. Het politiebureau staat ginds aan de markt, hoogstens vijf minuten hebben ze op hem voor.

Hoogstens vijf minuten? Meer, veel meer. Hij kan maar niet zoo op het bureau. 'Ja. Anderhalf uur wachtgelopen. En niets gezien.' Het staat beschreven.

Zijn voeten gaan al langzamer. Maar zijn hersens denken: wat zou het? dan zal hij herroepen. Het is de schuld van de Moffin, een man is maar een man, de vrouw heeft de schuld. Ja, dien claxon heeft hij gehoord en Kuckuck riep de vrouw. Hij heeft dus geen wacht gelooopen en de mof heeft de smokkel weggehaald, dat is zeker. Oho, maar de Rotterdammer heeft portie, dat kan je gelooven. Hij zal het ze wel vertellen, daar op het bureau. Ja, zoo'n schippertje! Daarvoor moest hij goddome twee dagen liggen blijven!

Zijn gedachten gaan snel doch zijn voeten drentelen nog maar. Hij zou wel willen herroepen, jezus ja, hij zou gaarne willen herroepen. Maar hoe moet hij de schippers,

die hem in den Kerstnacht het toezicht lieten op hun schuiten, dan nog onder de oogen komen? Ze zeiden: jij bent een vent met knuisten, blijf jij bij den boel. Als hij naar waarheid getuigt, gaat zijn schande over alle vaarten en rivieren. Een vent met knuisten, die zich laat weglukken door een snol.... Het gaat niet.

Hij heeft zich alweer omgedraaid naar den waterkant. Welja, laten die schoeljes maar doen. Laten ze zuipen voor de centen, laten ze erin stikken. Wat heeft hij met den rotzooi vandoen? Zoodra hij heeft getuigd, gooit hij los. Midden op het water, achter den sleep, daar hoort hij. En stroomaf, nog mooier, los, op zijn eigen zeil met het water mee!

Hij kijkt strak voor zich uit, hij kan geen steenen huizen, geen winkels, geen reclames en burgers meer voor oogen zien. Rechttoe loopt hij den wal af en zijn schuit op. De menschen zijn een vuil zoodje, met elkander. Goddome, wat een smerig zoodje. Ja. En hijzelf erbij.

Des avonds staat hij op het voorschip en knauwt aan de koude pijp. Daarnaast morrelt de knecht van de aak aan zijn touwen. Achter den knecht duikt de Rotterdammer uit het duister. - Steek eres op, vader, hier zijn sigaretten. Ik moet met je praten, kom op den wal. -

De sigaretten duwt hij terug in de hand die het pakje reikt, maar aan wal stappen doet hij. De kees staat er dadelijk achter.

Ze loopen op. - Niet hier. Ga mee naar boven bij de mokkel, daar zitten we warm.

-

- Ik blijf bij het water; zeg op wat je hebt. -

De Rotterdammer loopt een steiger op en kijkt rond. - Je hebt wat door, zegt hij. Morgen getuigen we

onder eede. Als je blijft zeggen wat je hebt gezegd, ligt er een rooie rug voor je klaar.

-

- En anders? - vraagt de schipper.

- En anders vinden ze je binnenkort ergens afgetuigd liggen. -

De schipper heeft zijn eigen oogen dichtgeknepen. - Zoo, zegt hij, dat weet ik dan. Ga vooruit schoelje, ik vertrouw je niet achter mijn rug. -

Dien nacht schuift hij niet in het bed, een man kan niet denken naast een warme vrouw. Hij staat op zijn dek in de luwte van de kajuit; zijn armen liggen achter zijn nek, hij kijkt op de donkere rivier. De stroom schuurt langs de kribben, zoo schuurt hij dag en nacht, altijd. Sedert de wereld ging draaien, stroomen de rivieren door het land naar de zee en de zon zuigt de wolken op uit de golven en ze vallen neer in regen en worden weer rivieren, zoo is de eeuwigheid.

‘Gij zult geen valsche getuigenis spreken!’ Het is goed, dat er geboden zijn voor de menschen, een mensch is klein. De grootste aak is nog klein op de rivier, wat is dan een mensch in de eeuwigheid? Morgen zal hij de waarheid getuigen.

Ja, dat zal hij, - als hij nog durft, tusschen de huizen en de menschen. Hier op de rivier kan men durven, hier is geen angst. Het water stroomt zonder angst omdat het stroomen moet, het kan niet anders. Het zou goed zijn als een mensch ook niet anders kon, dan wist hij niet van angst. Als hij morgen angst heeft voor de schippers, of voor den Rotterdammer, zal hij valsche getuigenis geven.

Moet hij nu bidden dat God zal helpen? Hij maakt zijn handen los uit zijn nek. Neen. Het wil niet. Zijn

handen willen niet. Een kind laat zich helpen, een man helpt zichzelf.

De schipper staat ingespannen te denken. En de rivier stroomt. Op den vlietenden gang der rivier varen zijn gedachten mee. Altijd weer komen nieuwe in zicht en drijven voorbij op het donkere water. De maan gaat onder in een rooden mist. En een roerdomp schreeuwt. De nacht is moeilijk.

Met den morgen, als de vrouw al opzit met het kind aan de borst, kruipt de schipper te kooi. En hij stort in slaap als een bonk.

Om twaalf uur luidt het Angelus over de kade, de zon staat wit in de winterlucht, de meeuwen vliegen, een sleepboot puft. - Ha! roepen de kinderen, en wijzen, en dansen op het dek, - Age is gekomen, Age is gekomen! -

Een tjalk maakt zich los van den sleep, hij drijft af naar den oever, dan glijdt hij langs de Vertrouwen en ligt aan wal.

Beneden wrijft de schipper zijn vuisten in de oogen die nog strak staan van den nacht. Zoo. Is Age gekomen? Wel, wel.

Hij laat zich zakken uit de kooi en trekt de Zondagsche bullen om, die de vrouw heeft klaargelegd. Scheercenten zijn er niet. Dan maar ongeschoren naar het gerecht. Om twee uur wordt hij gehoord.

Een kind ploft van het trapje en staat in de kajuit. Vader moet bij Age komen.

Mooi zoo. Vader moet. - Geef me een boteram meer, zegt hij en sopt zijn korst in de koffiekom. - Ik kom misschien laat terug. - En omdat de vrouw bleek is en moe en omdat Rinus weg moet, zegt hij voor de

deur: Nou ajuus, moeder. - En wacht nog tot ze glimlacht.

Dan stapt hij over naar de schuit van Age.

De mannen zitten tegenover elkaar aan de tafel en smoken. Het kajuitsraam staat los, een man alleen vat geen kou.

- Je bent niet wezen biechten, zegt Age. Je luistert niet naar raad. -

- Ik weet zelf wat ik doe. - Het is een leugen, dat hoort hij. Wist hij wat hij deed, toen hij de Moffin naging in het donker?

- Ik zie je gedachten, zegt Age. Gedachten zijn dingen, maar niet iedereen ziet ze. Je hebt een zwaren nacht achter den rug en een zwaren dag voor je. Waarom kan je niet bidden? -

- Ik bedel niet bij de mensen en niet bij God. -

Age rookt en kijkt naar den schipper en dan over den schipper heen naar iets dat er is of niet is. Als hij den schipper in de oogen ziet, gaan de zijne open en glanzen als een waterrimpel waar de lucht in kaatst. Maar als hij ze richt op dat wat de schipper niet zien kan, krimpt het licht en wijkt. Zoals een vuurtoren: het hooge licht is er altijd, maar de spiegel richt het.

- Nu heb ik je gezien, zegt Age na een poos. Ik ben mis geweest; mijn raad paste niet voor jou. Nu zie ik je beter. Jij bent dus ook zoo'n vrijbouter. Er zijn er niet veel. Het is een moeilijk lot. -

- Dat is het. Mijn handen zijn hard, ze laten zich niet vouwen. Vrouwen hebben het beter. -

- Er is ook een godsdienst voor mannen, zegt Age. Maar die kan men elkander niet leeren. Ieder staat alleen voor God. -

- Zoo is het, Age. -

- Als je had kunnen biechten, was je er lichter afgeweest. Dan had de pastoor gezegd: Absolvo te. Doe je penitentie en ga vertellen wat je weet. - Age trekt lang aan zijn pijp, dan spreekt hij verder: - Het is een vuile zaak, ik kan er iets van zien. Maar het is niet jouw zaak. Je had kunnen zeggen: alla dan, ik heb geen wacht geloopt, ik weet van niets. Er was een vrouw. Dat was voldoende geweest, je lag nu al te lossen. Zoo licht heb je het als je je laat leiden door de pastoors. Ze kennen het vaarwater, ze hebben al voor eeuwen de bakens uitgezet. Maar jij bent hoogmoedig, je neemt geen leiding aan. -

- Zoo is het eenmaal. Ik wil in mijn eigen vaarwater varen. -

- Al het water hoort aan God, de mensch mag het bevaren. Als hij de leiding versmaadt, vaart hij op eigen risico, dat is dan zijn hoogmoed. Er zijn er meer zoals jij, het is een zwaar lot, de kerken zijn niet gemaakt voor jullie. -

- Ik koers dan maar op mijn hoogmoed, - zegt de schipper en staat op.

Age knikt. - Het kan, zegt hij. Maar hoogmoed alleen is hol, hoogmoed alleen geeft schaamte voor de menschen; je moet ook moedig wezen. Als een man niet moedig is, spuwt God hem uit. -

- Ja, zegt de schipper, dat laat zich hooren. -

- Een man kan zeggen: ik ben maar een mensch en ik leef maar eenmaal. Goed, als hij zoo wil leven, zijn de gevolgen voor hem. God steekt geen pink naar hem uit, voor zulken heeft hij de kerken gegeven. Maar een man zoals jij, zoo'n trotsche, die heeft hij den moed gegeven. -

- Ja, zegt de schipper, laf mag ik niet wezen. Dan zal ik dus aanstonds de waarheid getuigen. Je wordt bedankt, Age. Nu ga ik maar naar het gerecht. -

Age steekt hem zijn tabaksdoos toe. - Wacht even aan de ka. Ik ga een eind mee op je weg. -

De moeder had het wiegekind diep ingemoffeld in het mandje. - Let erop Doortje. En brei de kous af. -

Ze stond aan de plank en trok Age aan zijn jasmouw toen hij langskwam. - Ga je met hem naar het gerecht? - En ze wees met haar kin opwaarts naar de kade. - Ja, zei Age.

- Ik heb er zorg om. Hij heeft een harden kop, hij zegt wat hij denkt. En hij kan ook niet bidden. -

- Hij gaat wel weer bidden. Later. -

- In de kerk, Age? -

- Overal, moeder. -

Ze liet Age gaan. Toen ze de stappen der mannen niet meer hoorde, ging ze zelf. Nu liep ze al in de winkelstraat. Voor de groote ruit met het suikerwerk schudde ze haar hoofd. Het was te mooi, ook daarbinnen. De minste winkelstoel is beter dan wat in haar kajuit staat, en toch zit hier geen mensch. Maar bij haar moeten de kinderen blijven staan om de tafel. Ja, ja, het is een vreemde wereld. Maar dat Rinus weg moet en dat de baas niet naar de kerk wil en 's nachts staat te tobben aan dek en niet naast haar ligt, daaraan heeft de wereld geen schuld.

De vrouw ging de kerk binnen, de boodschappen zou ze straks nog halen. Ze schoof op de knielbank voor de Moeder van Barmhartigheid. Een werkster verplaatste haar emmers, de moeder knikte haar toe; het is koud werk, een steenen vloer dweilen in den winter. Ver-

derop sloeg de loodgieter op een ijzeren stang. Rang, rang kletterde de hamer. Och, zie die man zweeten; zoo'n oud gebouw ook, de boel zit vastgeroest. Toen vouwde ze haar handen en bad: Moeder van Altijddurenden Bijstand bid voor ons, een kaars kan er niet af, het is een kwartje, dat weet ge; maar ik bid U, doe een goed woord voor den baas en denk aan Rinus, amen. Toen zei ze ook nog wat weesgegroetjes. De vrouw had wel lang kunnen staren in het gouden kaarsenlicht, in de kerk gaat geen tijd; maar in den toren draait het werk de wijzers rond en doet op het uur de klok slaan. De vrouw stond op en zette een kaarsje recht, dat was toch iets gedaan voor Maria. Maria vol van genade; ze nam wijwater; eerst poetste ze haar werkvingers af aan den mantel.

- Vijf pond rijst voor een kwartje. - Kippenrijst juffrouw? - Ja, kippenrijst. -

Het is tweemaal middageten. Zoodra er gelost is, zal ze een soepzoodje koopen van twee kwartjes en paardenbief voor den baas.

‘Zoo waarlijk helpe mij God Almachtig!’

De waarheid. Die staat nu beschreven in de boeken van het gerecht. Zoo behoort het. En verder moet men afwachten.

Beneden staat Age aan den hoek van de markt. De schipper en hij loopen terug naar hun schuiten. Ieder aan een kant van den weg, niet naast elkaar. Er is genoeg gesproken.

Aan de plank zegt Age: Ik vaar morgenochtend. - De schipper klopt zijn leege pijp uit, Age houdt hem nog eens de doos voor. Als de pijp gestopt is, zegt de schipper: Ik ook.

- Dan kunnen we nu nog een eind langs het water gaan, - zegt Age.

Ze komen aan de laatste krib en lopen die op tot de punt. Daar leggen ze de handen op den rug en kijken naar het water. De rivier golft voorbij, grijsgeel met donkergroene plekken, boven is sneeuw gevallen. De winter is pas begonnen, er kan nog veel gebeuren, er zal nog veel gebeuren.

De schipper spreekt het eerst. - Ik zal een anderen hond moeten hebben. De kees is niet fel genoeg. -

- Ge kunt mijn terrier nemen, geef mij den kees. We ontmoeten elkaar vaker. -

Dan staan ze weer te zwijgen en zien naar de verte, waar de rivier zich afwendt van den hoogen oever en grijs verdwijnt in een grijzen einder. Age ziet verder. Hij denkt na en knikt.

- Je ziet het goed, er ligt gevaar voor je uit. En er ligt gevaar in jezelf. Je bent hitsig met de vrouwen en het mes zit je los in den zak. Er is geen andere remedie, dan dat je met God leert verkeerem. -

De schipper kijkt naar zijn handen, het zijn werktuigen, wapens. Er is geenuldzaamheid aan die handen, hij ziet ze met de oogen van Age.

- Neen, zoo niet, schipper. Als jij je handen wilt vouwen, knijp je ze dicht, je wilt je schuld fijnknijpen met je handen. Maar zoo sterk is geen mensch. Je moet je handen vergeten, een man uit één stuk bidt met zijn heele lichaam. Zoo! -

Zijn armen gaan omhoog naar den hemel, wijd. Zijn handen leggen zich open boven zijn hoofd; wat draagt hij op aan God in die handen?

De schipper voelt het na in zijn armen, ze willen omhoog. Goddank. Het kan. Ja. Dit kan hij.

De armen van Age zakken neer, de zijne gaan op. - Ja God. Ja. Hier ben ik met mijn heele vuile donder, maar als je zegt wat je wilt, doe ik het. -

God hoeft niets te zeggen, er gebeurt iets. De vrijheid stroomt omhoog door zijn lichaam, van zijn voetzolen naar zijn vingertoppen. Ze waait door hem heen als de Westenwind; er zit vrijheid in de lucht. God heeft hem aangenomen zoals hij is: een man. Zijn oogen gaan er wijd bij open. Als een knoestige boom staat hij geplant op de krib en reikt naar God.

Hij weet er niet van dat zijn armen omlaag gingen. Maar als hij weer voelt dat hij op zijn voeten staat, liggen zijn handen gevouwen. Vanzelf.

- Nu kun je dan bidden, schipper, zegt Age. Maar doe het met mate. -

Twee schippers gaan langs den Maaskant, de armen op den rug, achter elkaar aan als aken op de rivier. Twee schippers in duffels met de pruim achter de kiezen, waar mogen zulke menschen aan denken?

Aan hun voeten stroomt het water door de eeuwigheid.